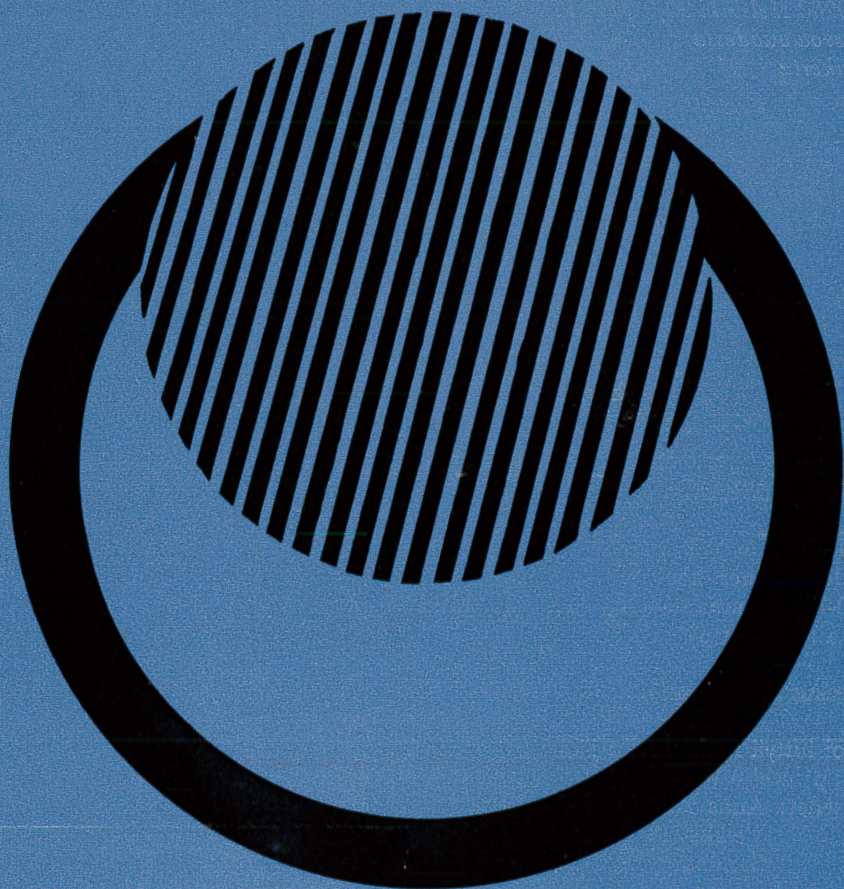

Katsaus

**KULTTUURIKESKUS
KRIITTINEN KORKEAKOULU**

1.1976

• KULTTUURI • POLITIIKKA • TALOUS •

KATSAUS

Julkaisija: Kulttuurikeskus Kriittisen Korkeakoulun kannatusyhdistys ry.

Toimittajat:

*Raimo Ruottu (päätoimittaja), Kämpöstie
03100 Nummela, puhelin 913-22870*

*Osmo Jokinen (toimitussihteeri), Hakaniemenkatu 3 A 32,
00530 Helsinki 53, puhelin 713 212*

Toimitusneuvosto: kannatusyhdistyksen johtokunta

Tilaushinnat 1976:

25 mk / vuosikerta

13 mk / puoli vuotta

Maksun voi suorittaa postisiirtotilille 71556-0.

*Irtonumeroita à 5 mk myy Suomalainen kirjakauppa, Portha-
nian paperikauppa ja Kirjavintti Helsingissä.*

Osoitteen muutokset:

Marjaleena Ruottu, Kämpöstie

03100 Nummela, puhelin 913-22870

15. 2. 76 alkaen: Marja Vinberg,

Ruukinlahdentie 2 A 3,

00200 Helsinki 20, puhelin 90-078 118

Kuusi numeroa vuodessa

Neljäs vuosikerta

KULTTUURIKESKUS KRIITTINEN KORKEAKOULU

Perustettu 1968

Osoite: Rudolf Steiner -koulu, Lehtikuusentie 6, 00270 Helsinki 27

Puhelin 410 141 (maanantaisin ja tiistaisin klo 17—18.30)

Sihteerit: Raimo Ruottu (pääsihteeri), Risto Suurla (taidesihteeri)

Kulttuurikeskus Kriittisen Korkeakoulun kannatusyhdistys ry.

Jäseneksi voi liittyä maksamalla jäsenmaksun 10 mk/vuosi postisiirtotilille 168371-4

Johtokunta: pj. Reijo W lenius

jäsenet: Aulis Aarnio, Ilkka-Christian Björklund, Pentti Malaska, Antti-
Veikko Perheentupa (vpj.), Jussi Raumolin, Ville Repo, Eila
Sandborg, Martti Tuomola

Sihteeri: Merja-Riitta Virtanen, Ruukinlahdentie 2 A 3.

00200 Helsinki 20, puhelin 90-678 118

Niinsanotusta asiantuntemuksesta

Aivan viime vuosiin asti on melko sinisilmäisesti luotettu ns. asiantuntijoiden asiantuntemukseen, eli koulutettujen perustiedon soveltajien moniulotteiseen ammattikuntaan. Erityisesti ns. tieteellistä tutkimusta on pidetty luotettavana.

1970-luvun vaihteessa Suomessa tehtiin näkyvä remontti tieteen parissa. Avoimempi politisoituminen yliopistoissa tuotti kiivaan tiedepoliittisen keskustelun, jonka lopputuloksena hyväksyttiin suhteellisen yleisesti, että tieteellinenkin tieto on suuresti riippuvainen niin yhteiskunnan, tiedeyhteisön kuin itse tieteenekijän omasta arvomaailmasta ja ko. tieteen perusteista, käsitteistöstä ja menetelmistä. Nämä tekijät vaikuttavat olennaisesti tutkimuksen lähtökohtiin, tutkimuskohteen ja -menetelmän valintaan sekä tulosten tulkintaan — usein myös itse tutkimuksen varsinaiseen suorittamiseen. Tätä tosiasiaa ei ole vielä tiedeyhteisön ulkopuolella (eikä aina sisäpuolellakaan) laajemmin tajuttu, sillä edelleen toistetaan tiedon luotettavuuden perusteena, että "se on tieteellisesti tutkittu".

1970-luvulla puoluepolitisoituminen on vallannut useimmat yhteiskuntaelämän alueet, jolloin tiedon intressisidonnaisuus on tullut korostetummin esiin. Jonkin tiedon sirlpeen lähempi tarkastelu paljastaa usein jonkinlaisia taloudellisia, poliittisia, "tieteellisiä" tms. intressejä, jotka suuresti vaikuttavat tuon tiedon luonteeseen.

Samanaikaisesti monimutkaistuvan ja teknistyneen maailmamme edellyttämä asiantuntemus pirstoutuu yhä pienempiin osa-alueisiin, jolloin kunkin alan asiantuntemuksen luotettavuutta pystyvät kontrolloimaan vain toiset saman alan asiantuntijat. Mikäli "asiantuntijoiden" selvä enemmistö on yhdellä kannalla, on helppo leimata kaikki siitä poikkeavat tiedot tai käsitykset yksioikaisesti huuhaa-miesten touhuksi. Mikäli taas "asiantuntijat" ovat erimielisiä, tilanne on kiusallimpi, joskin ratkaisu tapahtuu todennäköisesti yleisten ajatustottumusten mukaan. Kummassakaan tapauksessa ns. asiantuntijoiden suositama ratkaisu ei välttämättä perustu oikeaan tietoon, vaan heidän monopoliasemaansa päätösten valmistelussa.

Mainitsen tarkemmin selittelemättä kolme ajankohtaista esimerkkiä, joissa erilaiset uskomukset ja tarkoitusperät vaikuttavat asiantuntijoiden kantaaan enemmän kuin yleensä ymmärretään (lisäksi on luultavaa, että itse "asiantuntijat" ovat viimeisiä tajuamaan omia sidonnaisuuksiaan):

1) Ydinvoima on eräs nykyajan huipputekniikan tuote, jonka "siunaussellisuuden" luotettavaan arviointiin tuskin yhdelläkään ihmisellä on riittäviä edellytyksiä. Monet tiedemiehet sekä julkisen ja yksityisen sektorin energiateknokraatit kuitenkin esiintyvät alan ainoina todellisina asiantuntijoina, joiden suositusten nojalla ydinvoimaa rakennetaan, vaikka kukaan ei ole voinut osoittaa esim. sitä, miten plutoniumia voidaan turvallisesti säilyttää tarvittavat kymmenet tuhannet vuodet. Monista "yksinkertaisemmista" kysymyksistä — kuten uraanin riittävydestä, teknologian riskeistä ja taloudellisuudesta — viralliset asiantuntijat esittävät kes-

kenään ristiriitaisia tietoja ja kannanottoja, mutta siitä huolimatta maailman ydinvoimaloiden lukumäärä aiotaan moninkertaistaa muutamassa vuodessa. — Historia on täynnään esimerkkejä joissa korkeimman mahdollisen asiantuntemuksen nojalla on toteutettu katastrofaaliseksi osoittautuneita päätöksiä. Ydinvoima tarjoaa oivan tilaisuuden tehdä historiallisten munausten pysyvä maailmanennätys.

2) Vuosituhansien tutkimuksesta huolimatta tieto ihmisestä on edelleen varsin hataraa. Terveyden asiantuntijoita ovat lääkärit ja lääkintäviranomaiset, joiden ennakkoluulot ja ammitt-intressit estävät monien tehokkaaksi havaittujen terveydenhoitomuotojen käytön. Esim. Ruotsissa sikäläisen lääkäriiliton lausunnon nojalla julistettiin v. 1974 kiropraktia laittomaksi, vaikka lausunto perustui aivan ilmeiseen asiantuntemattomuuteen. Samalla tavoin eri maissa suositaan joitakin terveydenhoitomuotoja ja julistetaan pannaan toisia riippuen lääkäreiden tiedoista tai niiden puutteesta, eikä suinkaan aina olemassaolevasta tiedosta ihmisestä ja hänen terveydestään. — Suomalaisen asiantuntemuksen viimeisimpänä kuriositeettina mainittakoon juomaveden fluoridointikysymys, jota lääkintöhallitus on ajanut jo pitkään. Kun vesihaltisuuden asiantuntijat äskettäin varoittivat fluoridoinnista, lääkintöhallituksen asiantuntijat eivät pitäneet tällaista kannanottoa tieteellisesti perusteltuna.

3) Parapsykologia on jäytää pahasti eräitä nykyisen luonnontieteemme perusteita ja olisi ilmeisesti niitä jo murttanut, ellei ns. asiantuntijoiden vankka rintama torjuisi kaikki epäilykset auktoriteettilaan. Maailmassa näyttäjä olevan runsaasti sellaisia perustavaa laatua olevia ilmiöitä ja voimia, joita parapsykologit jopa eri maiden yliopistoissa tutkivat, mutta jotka eivät kuulu virallisen tieteen piiriin, koska ne järkyttäisivät liiaksi nykytieteen uskomuksia, teorioita ja tosiasioina pidettyjä ilmiöitä.

(Reunahuomautus: kaikkia em. ongelmakenttiä pyritään valaisemaan Kriittisen Korkeakoulun tämän kevään ohjelmistossa. Ks. keskiaukeama.)

Lukuisat yleisesti (ja tieteellisesti) totena pitämämme asiat sisältävät yllättävän paljon oletuksia, uskomuksia, käsityksiä ja mielipiteitä. Niitä esitetään päivittäin asiantuntemuksen "syvällä rintäänellä". Epäilijät osoitetaan haihatteijoiksi tai heidän tietonsa vääriksi ja perusteettomiksi. Lisäsekaannusta asiantuntijoiden näkemyksiin tuovat poliittiset, uskonnolliset, aseenteelliset yms. tekijät. Toki on selvää, että tiede ja tutkimus muodostavat ratkaisujen välttämättömän perustan, mutta usein on syytä suhtautua tietyllä varovaisuudella niihin, jotka kiivaimmin vetoavat asiantuntemukseen (sa) tai tieteeseen. R. R.

* * *

Hyvä lukija: ken on unohtanut jättänyt tekemättä? Tämä numero on lähetetty kaikille viime vuoden tilaajille. Seuraavaa emme voi enää lähettää lähettää ilmaiseksi, joten uusinet tilauksesi pikaisesti maksamalla 25 mk ps-tilille 715 56-0.

SUOMALAISTEN IDENTITEETIKRIISI

1. 12. 75 järjestimme tilaisuuden, jossa tarkasteltiin suomalaisten identiteetikriisiä eli nykyihmisen juurettomuutta. Tilaisuudessa alustivat apul.prof. Matti Sarmela, joka selvitteli ympäristön nopean muutoksen seurauksia ja urbaanisen kulttuurin olemusta, FK Sakari Haapaniemi, joka tarkasteli joukkotiedotusvälineiden vaikutusta ihmisten identiteetin muotoutumiseen, sekä VTK Kyösti Skyttä, joka hahmotteli juurtumisen mahdollisuuksia. Oheisena kahden ensimmäisen alustuksen tiivistelmät.

Matti Sarmela

Ihminen jätevesikulttuurin työvoimana

Virallisten tilastojen mukaan viimeisten vuosien aikana on maassamme n. 200 000 henkilöä muuttanut vuosittain asuinpaikkaa.

Yhteiskuntatieteissä muuttoliikettä on tutkittu useimmiten ikäänkuin omana itsesääntöisenä mekanismina, joka kuuluu kehittyvän yhteiskunnan rakennemuutoksiin ja jolla on ikäänkuin omat sosiaaliset taustatekijänsä. Näissä tutkimuksissa on hiukan kärjistetysti sanoen todettu, että muuttoliikettä tapahtuu kehittymättömiltä alueilta kehittyneille, ja että muuttajien joukossa on eniten nuoria, koulutusta saaneita, palveluammattajeja edustavia; maatalouselinkeinoja harjoittavat ja heidän lapsensa muuttavat vähiten. Syitä analysoitaessa nämä muuttajat on yleensä luokiteltu kahteen ryhmään: tavoitemuuttajiin ja pakkomuuttajiin. Ehkä varsinkin nuorten joukossa on sellaisiakin, joille kaupunkien tarjoamat kuvitellut mahdollisuudet ovat muuton syynä, mutta ovatko nämä tavoitetasot muuttajien itsensä asettamia. Kun keskittyminen, urbaanistuminen ja toimintojen siirtyminen ruuhka-alueille on ylittänyt kaikki suomalaisen taloudellisen ekosysteemin tasapainokynnykset, ei yksilötasolla voine enää puhua selektiivisyydestä, valinnoista tai tavoitteista. Muuttamisesta on tullut totaalista pakkosopeutumista kehitykseen.

Ihmisestä muuttuvassa maailmassa

Lähes koko tähänastisen historiansa ajan ihminen on asunut pienyhteisöissä, tai ekosysteemeissä, joka on kokonaisvaltaisesti sopeutunut maantieteelliseen ympäristöönsä. Ihminen on ollut osa sellaista, kokonaisuutta, jonka hän on hallinnut. Kulttuuriantropologiassa esiteollisia pienyhteisöjä on kuvattu monilla määritteillä: niissä on vallinnut moraalinen, traditioihin sidottu maailmanjärjestys ja selitys olemassaolosta. Industrialismin ja urbaanistumisen myötä ihmiskunta on siirtynyt tekniseen maailmanjärjestykseen, monilokeroiseen atomistiseen maailmaan, joka ei enää ole yksilön jäsennettävissä. Kaupungistumisen, keskittymisen ja tuotannollisen tehostamisen mukana ihminen on joutunut työvoima- ja kuluttajanumeroksi systeemeissä ja organisaatioissa, vailla persoonallista suhdetta sen enempää sosiaaliseen ympäristöönsä kuin työhönsäkään.

Ekosysteemin rakennemuutos on systeemi-teorian mukaan vastaus uuteen kokonaistilanteeseen, sopeutumista uuteen ympäristöön. Suomalaisenkin yhteiskunnan rakennemuutos on kokonaisuutena ehkä nähtävissä kulttuurin vastauksena kansainvälistymiseen, teollisen kehityksen, massatuotannon, ylikansallisen yhdentymisen ja kansainvälisen taloudellisen kilpailun mukanaan tuomiin vaatimuksiin. Tätä kehitystä on myös kutsuttu metropolistumiseksi, tai siirtymiseksi globaaliin yhtenäiskulttuuriin. Kehitystä ei ole mahdollisuus pysäyttää, mutta sen seurauksia voitaneen silti kriittisesti tarkastella.

Kulttuuri-identiteetistä

Kulttuuritieteissä on viime aikoina esiintynyt usein käsite *kulttuuri-identiteetti*. Psykologiassa identiteetillä tarkoitetaan toisaalta sitä, kuinka selkeä käsitys ihmisellä on omasta itsestään ja toisaalta sitä käsitystä, mikä ympäristöllä on hänestä yhteisön jäsenenä. Identiteetin rakentumisessa pidetään tärkeänä, että nämä sosiaalisen ympäristön ja yksilön omat käsitykset vastaavat toisiaan. Identiteetti olisi ikäänkuin oikeaa tietoisuutta omasta itsestä suhteessa muihin yhteisön

jäseniin. Kulttuurientutkimuksessa termillä on laajempi, mutta osaksi vielä vakiintumattomampi merkitys. Identifioitumisella voidaan tarkoittaa omaan etniseen kulttuuriin samastumista (*etninen identiteetti*) ja todellisuuskäsitystä, jonka yksilön "oma" kulttuuriympäristö määrittelee. Puhutaan myös *identiteettiryhmistä*, joiden tuntomerkkinä on että tällaisen ryhmän jäsenillä on yhdenmukainen käsitys ulkomaailmasta, ja että he itse tiedostaisivat tällaisen sosiaalisen "maailmankuvansa" ja olemassaolonsa tarkoituksen. Identiteetillä kuvataan silloin tietynlaista me-henkeä, ryhmän kriteeriä, oman ryhmäkulttuurin, vähemmistökulttuurin kognitiivista eksistentiaalista aspektia eli yksilön tietoista tai tiedostamatonta pyrkimystä ylläpitää kulttuurinsa jatkuvuutta, sen perustavaa laatua olevia kulttuuriarvoja.

Puuttumatta kulttuuri-identiteetin käsitteen lukuisiin määritelmiin, tai niihin lukuisiin identiteettiympäristöihin, joita tutkimuksissa on eritelty voitaneen kuitenkin esittää muutamia perusedellytyksiä, joita todelliseen kulttuuriin identifioitumiseen ilmeisesti perimmältään kuuluu:

- yksilön mahdollisuus jäsentää kulttuuriympäristönsä kokonaisuutena,
- mahdollisuus jäsentää tai tiedostaa oma paikkansa ympäristössään ja nimenomaan yksilönä, ei vain ammatillisen tai muun roolin haltijana,
- jatkuvuus, tietoisuus menneisyyden ja tulevaisuuden yhteenkuuluvuudesta,
- tasapaino.

Metropoli-illuusioista

Kehityskuson vuosikymmeninä kokonaiset armeijat kirjailijoita ja kynäkäyttäjiä ovat vaipuneet itseilmaisun ekstaasiin kuvatessaan maaseutukylien takapajuisuutta, köyhyyttä, ahdasmielisyyttä, kieroutuneita ihmissuhteita, juoruja ja panettelua, kaikkea sitä, mikä voisi tukahduttaa maailmankansalaisen itsenäistä taiteellisen-persoonallista kehitystä. Paljon on esitetty myös tutkimuksia siitä, kuinka sairas ja virikeköyhä on pienyhteisö, kuinka paljon, paljon paremmin kaupunkilaislapset kehittyvät ja selviävät älykkyystesteistä. Miljoonissa mainoksissa kansalle on myyty metropoliunelmia, kaupunkien tavarakulttuuria, viihdepalveluja, purjevene-illuusioita ja illuusioita yökerhojen romantiikasta,

menevistä vapaista suurkaupunkien ihmisistä, jotka kaasuttavat itsensä orgasmiin karvaisissa urheiluautoissaan. Kaukaisintakaan syrjäkulmaa ei voida kehittää ilman metropolistandardeja, ilman modernin suunnittelun monumentteja, ottamatta huomioon kansainvälistä tasoa. Länsimainen ihminen on saatu uskomaan, että urbaanin nukkumalähion lokerossa hän voi viettää merkittävämpää elämää kuin missään muualla ja koskaan aikaisemmin. Yhä vielä uskotaan, että ihminen voi identifioitua suurkaupunkiin.

Illuusio pienyhteisöistä

Ns. luonnonvaraisissa pienyhteisöissä työ on ollut osa ihmisen elämää, koko hänen olemassaoloaan. Tällä tarkoitetaan sitä, että työsuoritukset olivat kokonaisvaltaisia, ettei tiedostettu käsitteitä työaika ja vapaa-aika. Tietoisuus työn tuloksesta, mahdollisuus itsenäiseen työn rytmittämiseen vuotuiset periodiset vaihtelut loivat persoonallisen suhteen työhön. Mutta toisaalta työ oli myös osa sosiaalista toimintaa: työsuoritukset tehtiin yhdessä ja naapuriapu kevensi kaikkein yksitoikkoisimpia tehtäviä. Arvostettaessa koneita ja tekniikkaa on usein luotu yksipuolinen kuva työn raskaudesta luonnonvaraisissa yhteisöissä. Tosiasia on kuitenkin, että fyysisestä työsuorituksesta huolimatta työnteke esim. agraariyhteisöissä on ollut vaihtelevampaa, ainakin henkisessä mielessä, kevyempää ja ennen kaikkea mielekkäämpää kuin nykyajan mammuttitehtaissa. Luonnonvaraisissa pienyhteisöissä ei myöskään ollut vanhuuden ongelmaa sellaisena kuin se työelämässä nykyisin koetaan. Ihmisellä on ollut mahdollisuus osallistua työntekoon niin kauan kuin hän on jaksanut, perheessä ja sukuryhmässä heillä on ollut asema ja tehtävä, yhteiskunnallinen rooli niin kauan kuin he ovat eläneet.

Massateollisuusyhteiskunnassa ihmisestä on tullut työvoimayksikkö, osa liukuhihnaa, suunnitelmia ja tilastoja, joka yksilönä voi samastua vain kellokortteihin, työaikoihin, ammattiyhdistykseen. Sanotaan, ettei liukuhihnatyöläisellä ole oikeastaan arvoa työntekijänä vaan ainoastaan palkansaajana ja ettei hänen kuolemaansa, poismenoaan juuri työyhteisössä huomata, että hänellä ei ole siteitä työpaikkaansa eikä asuinpaikkaansa,

ei tietoa jatkuvuudesta, tulevaisuudesta eikä menneisyydestä. Eläkkeelle siirryttyään hänet suljetaan vanhusten lokeroon, muun yhteiskunnallisen toiminnan ulkopuolelle.

Toisinaan tuntuu, että tällä rajattomien mahdollisuuksien aikakaudella on luotu vain voittajien yhteiskuntaa: toimitusjohtajien, kaupunginjohtajien ja puoluejohtajien kulttuuria, joka ei ole tarkoitettukaan ihmistä varten vaan tilastoja — tuotantolukuja — ja kansainvälistä kilpailua varten.

Pienyhteisöt ovat kenties olleet myös viimeinen kultureaalinen viitekehys, johon ihminen on voinut samaistua. Vielä entisajan maalaiskylissä ihminen oli osa sosiaalista kokonaisuutta, kulttuuria, traditioita.

Monille nykyajan ihmisille entisajan elämä, tai ihmisen kohtalo nykyisissä kehityksissä, on ollut nälkää, puutetta, sairauksia ja epäoikeudenmukaisuutta. Kuitenkin nykyajan spesiaalistunut massateollisuus- ja koulutusyhteiskunta on synnyttänyt enemmän todellisia statushierarkioita, statusseremonioita ja eriarvoisuusinstituutioita kuin kenties mikään muu kulttuuri ihmiskunnan historiassa. Olemme siirtyneet kilpailuyhteiskuntaan, jossa on palkintoja, eriarvoisuussymboleita ja myös tappion mahdollisuuksia enemmän kuin koskaan, mutta jossa manipulaatio, palvelukieli ja illuusiot kaikkein tehokkaammin ovat kätkenneet todellisuuden.

Jätevesikulttuuri

Tieteellis-tekniseen kehityskukseen on kuulunut luja optimismi, että tekniikka kykenee ratkaisemaan paitsi energiakriisit myös saasteongelmat, jotka uhkaavat luonnon tasapainoa; ongelma on vain tekninen. Sama kehitysusko leimaa myös suhtautumista kultureaalisen ekosysteemin tasapainohäiriöihin, sosiaaliin ongelmiin. Lisääntynyt vieraantuminen, sosiaalisten suhteiden kieroutuminen, psyykkiset häiriöt, huumeongelmat ja jopa yhteiskunnallisen järjestyksen ja kurin ongelmat voidaan eliminoida tehostamalla sosiaalipalveluja, terveystalvveluja, virikepalveluja, työterveysuojelua, kouluttamalla lisää psykologeja, terapeutteja, kuraattoreita, poliiseja — kehittämällä nyky-yhteiskunnan sosiaalisia jätevesipalveluja.

On sanottu, että kaikissa teollistuneissa maissa ollaan siirtymässä mummuttitaudista dinosauruvaiheeseen, yhä suurempiin ja te-

hokkaampiin tuotantoyksiköihin, metropoleista yhä suurempiin megaboleihin. Joidenkin futurologien mukaan hippiliike on vain esimakua siitä hedonismista, itsensä palvonasta, johon tulevaisuuden megabolien kuluttajanumero identifioituu. Että ihmiskunta tulee kehitysteeseen, jolloin työnteko, edes siinä laajuudessa kuin meidän aikanamme, ei voi antaa mitään todellista iloa ja että ihmiselle jää suurkaupungien miljoonalokeroissa vain tämä päivä ja oma itsensä ilman todellista inhimillistä kontaktia toiseen ihmiseen, ilman syntymäpaikkaa, ilman kotipaikkaa ja ilman hautausmaata.

Sakari Haapaniemi

Joukkotiedotus identiteetin lähteenä

Ns. identiteettikriisin synnylle on ratkaisevaa se, kokeeko ihminen hänelle tarjotun identiteettiä muovaavan maailmankuvan yhteensopivaksi olemassaoleviin perusteisiinsa ja pystyykö hän jäsentämään oman itsensä siinä, identifioimaan itsensä kulttuurikonaisuudessa. Identiteettikriisiä saattaa syventää, tai ainakin identifioitumista epärationaalistaa, se että tarjotut identiteetin rakennusaineokset todistellaan "yleisesti hyviksi" ja "kaikkien parhaaksi tarkoitetuiksi" sekä se, että omakohtaista jäsentämismahdollisuutta viedään kauas rationaalisesta liittämällä rakennusaineisiin paljon myyttistä sisältöä ja symbolikieltä.

Toisaalta voidaan puhua *yksilöllisestä identiteetistä*: sellaisesta, jonka muotoutumiseen ihminen voi itse vaikuttaa runsaasti ja rationaalisesti, huomioiden oman elämän tilanteensa ja muodostaen käsityksensä ympäröivästä maailmasta itsenäisesti sekä mieluiten runsaaseen mielipiteiden vaihtoon perustuen.

Toisaalta voidaan puhua *massan identiteetistä*: sellaisesta, jonka muotoutumisessa ihmisellä itsellään on toissijainen asema; joka annetaan hänelle "hyvänä" jostain ulkopuolelta niin että hänellä ei ole riittävästi mahdollisuutta muodostaa omaa käsitystä sen suhteesta häntä ympäröivään todelliseen maailmaan eikä hänellä ole mahdollisuutta sitä koskevaan mielipiteiden vaihtoon aina-

kaan olennaisimmilta osilta.

Vapaus ja mahdollisuus hahmottaa itse on perustava inhimillinen tarve ja oikeus. Tässä valossa tulisi tarkastella myös ihmisen suhdetta kaikkeen ilmaisu- ja vapautteen, sekä lähettäjänä että vastaanottajana.

Tilannettamme identifioitumisvapautemme suhteen voidaan valottaa eräällä ajatusleikillä. Kuvitellaanpa kuinka omaan maailmankuvaamme — identifioitumistilanteeseemme — olisi vaikuttanut se, että meillä olisi ollut mahdollisuus päästä käsiksi koko siihen valtavaan historialliseen kuvalliseen ja äänelliseen aineistoon, joka on muodostanut todellisuutta monia sukupolvia taaksepäin: ihmisten itsensä kokemaan todellisuuteen, tapaan asua ja elää, ajatella ja puhua, kommunikoida; sekä niihin sosiaalsiin ja poliittisiin olosuhteisiin, joiden puitteissa he ovat eläneet, sellaisina kuin juuri he itse ovat ne kokeneet. Todennäköisesti tämä mahdollisuus sisältäisi ainekset kulttuuriseen ja filosofiseen — ilmeisesti myös yhteiskunnalliseen — vallankumoukseen, uudenlaiseen maailmankäsitykseen, ja vaikuttaisi psykologiseen ajatteluunme sekä suhteisiimme elämään sen kaikilla alueilla.

Kaikissa tilanteissa ja kaikkina aikoina me kuitenkin olemme saaneet ja saamme vain pienen välähdyksen tuosta aineistosta. Tuon välähdyksen perusteella me sitten muodostamme maailmankäsityksemme ja identiteettimme. Me itse pääsemme vain harvoin suorittamaan minkäänlaista valintaa siitä, kuinka se välähdysotos, joka meille identiteettimme perustaksi tarjotaan, todella otetaan.

Nykyisin tuon välähdyksen antavat pääasiassa joukkotiedotusvälineet. Ne antavat sen tietyllä yleisellä kielellä, joka on tehty pitkälle standardisoiduksi, kaikille sopivaksi, hyvin perillemeneväksi. Voidaan puhua massojen kuvasta massoille, mutta tätä kuvaa eivät massat ole olleet valitsemassa ja muokkaamassa. Sen valintaehdot sanelee kaupallinen, poliittinen ja ideologinen laskelmointi, joka perustuu paljolta muuhun kuin massan etuun, mutta jolle kuitenkin on tärkeitä muokata massan identiteetti mahdollisimman samanlaiseksi, tasaiseksi peiliksi, josta yksilölliset eroavuudet — yksilölliset identiteetin rakennusaineet — hävitetään tai ne julistetaan poikkeaviksi yleisestä hyvästä.

Joukkotiedotus on nykyisin saavuttanut

aseman, jossa siitä on tullut merkittävin ihmisten identiteettiä hahmottava lähde. Toistaalistuessaan sekä tavoittavuudeltaan että ihmisten vastaanottotottumusten osalta se luo ihmisten ympärille eräänlaisen kalvon, jonka kautta hänen tulisi hankkia perusaineet identiteettiinsä. Vastaanottajien kannalta siitä tulee peili, jota vasten hänen on peilattava omaa itseään ja asemaansa kulttuurissa. Jos ihmiseltä puuttuvat — kuten enenevässä mitassa on laita — mahdollisuudet toisaalta suorittaa mielipiteidenvaihtoa tuon peilin kanssa tai jäsentää sen tarjoamia perusaineita oman itsensä ja oman ympäristötodellisuutensa suhteen toisten ihmisten kanssa tapahtuvassa rationaalisessa mielipiteidenvaihdossa, hän ajautuu pakkotilanteeseen ottaa kritiikittä vastaan se identiteetti joka hänelle halutaan antaa. Toisena mahdollisuutena on hylätä joukkotiedotuksen tarjoama identiteetin perusaineisto ja jättäytyä ”yhteisen hyvän” ulkopuolelle.

Joukkotiedotus sinänsä teknologisenä välineenä ei ole haitallinen tai vaarallinen ilmiö identiteetin rakentamisen kannalta. Sitä voidaan käyttää yhtä hyvin yksilöllistävään kuin massoitavaankin suuntaan. Trendi vain näyttää olevan jälkimmäiseen päin, vaikka teknologinen kehitys, elintason kasvu ja koulutustason nousu monien muiden tekijöiden kanssa tarjoaisi mahdollisuuden myös edellistä vaihtoehtoa kohti. Vaarallisinta tässä kehityksessä on eräänlainen tottumisen dilemma: suurin osa ihmisistä ei tunne muita vaihtoehtoja, puhumattakaan siitä että osaisivat käyttää niitä hyväkseen identifioituessaan kulttuurikokonaisuuteen. Moninaisestakin joukkotiedotustarjonnasta osataarr käyttää hyväksi vain niitä sisältöjä, jotka yksilöllistävän identifioitumisen kannalta tarjoavat vähäisimmät mahdollisuudet. Vaihtoehtoiset sisällöt, joita epäilemättä on tarjolla, jäävät yhä pienenevän eliitin osalle. Tasapaksu, standardisoitu, todellisuutta hämärtävä, kauniiden unelmakuvien kiillolla siloiteltu massaidentiteetin omaksunta näyttää olevan yhä useampien kohtalo. □

Oletko jättänyt tekemättä? Kahden edellisen numeron välissä oli tilillepanokortti, jolla voit uusia Katsauksen tilauksen täksi vuodeksi. Hoida asia nyt, ennenkuin se unohtuu.

TODELLISUUS INHIMILLISEN TIEDON JA KOKEMUKSEN RAJOITTAMANA

Tiedon ongelmat koostuvat seuraavista kysymyksistä: tieto staattisista objekteista ja dynaamisista, todellisuutta muodostavista tiloista sekä näiden keskinäisistä suhteista, tieto tajunnan ilmiön luonteesta ja itsenäisyydestä, tieto todellisuuden olemuksesta ja toiminnasta niin makro- kuin mikrokaikkeudellisella tasolla. Tieto ajan ongelmasta on myös sisällytettävä tiedon rajat-ongelmaan.

Tieto voidaan näin käsittää todellisuuden muuttamisen ja hallitsemisen, so. luomisen välineenä! "Tunne itsesi"-kehotus johdattaa tietoa etsivän henkittieteen sisäiselle tielle ja "tunne ulkoinen todellisuus" virallisen tieteen ulkoistavalle ja intersubjektiivisesti todennettavalle tiedon tielle. Koska todellisuus on kuitenkin kokemuksellisesta ykseydestä riippuvainen (jätän siis "sivupersoonaolettamusten" teoreettisesti pirstoutuneen todellisuuskuvan omaan, psykologisoivaan arvoonsa), niin molemmat em. tiedon tiet ovat toisiaan tukevia ja tarvitsevia. Tasapainottomuus ulkoisen ja sisäisen tiedon tien välillä vie joko yksipuoliseen "mekanokulttuuriin" tai fyysistä riistoa ylläpitävään tai siihen välinpitämättömästi suhtautuvaan "henkisyys-tien".

"Tiedon rajat"-sarja asettaa käsittelijänsä kahteen metodologiseen ongelmaan: toisaalta kysymykseen tiedon rajallisuuden määrittelystä, toisaalta tiedon rajojen ylittämisen metodologiseen ja tieteenfilosofiseen — sekä sosiologiseen — ongelmaan. Tiedon rajallisuus perustuu mielestäni seuraaviin tiedonmuodostumisvaiheisiin: kokemuksellista todellisuutta (empiriää) lähestytään tietyn ontologisen todellisuustulkinnan näkökulmasta, tästä hahmoittelusta seuraa tietyt itsestäänselvyyksinä oletetut "perustotuudet", aksiomat (esim. huoneen faktillisesta ulottuvuudesta, ajan kulun vakioisuudesta ja erillisyydestä jne.) jotka yhdessä muodostavat tieteiden takana olevan — usein lausumattoman — tietoteoreettisen mallin todellisuudesta, ns. aksiomatiikan. Koetilanteiden havainnot, da-

tat, käsitellään tämän jälkeen em. katsomusten näkökulmasta, ts. ikäänkuin "suljetaan käsitteellisesti näiden alle", ja saatuja tarkasteluja yhdistellään sitten tiettyihin "josiiniin" loogisiin suhteisiin eli teorioihin. Eri teorioiden "yhteispeli", ns. kuvaus- eli selityslauseet (statements) muodostavat lopulta todellisuuden analyyttisen tiedon: "että asiat ovat niin ja niin".

Ongelmallisena vaiheena ym. tiedon rajallisuuden määrittelyssä on empirian ongelma: so. miten ja mistä "Todellisuus" muodostuu? Tämä tietoteoreettinen kysymys merkitsee samalla ontologista kannanottoa todellisuudesta; ts. muodostuuko todellisuus vain ja ainoastaan fyysisten objektien pysyvistä kolmiulotteisesta todellisuudesta ja näihin palautettavista mentaalisista tiloista, vai koostuisiko todellisuus myös mentaalisista "kappaleista", entiteeteistä eli filosofisista "olioista" — Mieli, Sielu ja Henki — joiden avoin ja uutta luova materian eritasoinen todellisuus selittäisi Elämän kosmisen jatkuvuuden, ykseyden ja kehityksen? Keskeistä empirian määrittelyssä oli mielestäni siis toiminta-termin analyysi: sen ajatuksellinen, kokonaisuuksia muodostava puoli (koherenssinäkökulma) ja sen aistihavainnollinen, luotuja kokonaisuuksia heijastava puoli (korrespondenssinäkökulma). Näin nähtynä loogisten empiristien positiivinen katsomus tiedon aistihavainnollisesta yhtenäisyydestä olisi saavutettu ("Unity of Science"), mutta ko. liikettä olisi lisäksi uus-materialismin paradigman mukaisesti täydennetty henkisten toimintojen ja ulottuvuuksien konventionalismilla ja konstruktivismilla: mentaalisen toiminnan aikaansaamalla kehittyvällä, avoimella ja suhteellisella todellisuuskäsityksellä (Unity of Science, Philosophy, Art and Religion)!

Entä tiedon rajojen ylittäminen? Tämä saisi luonnollisesti alkunsa todellisuuden uudennaisella luomisella eli uudennaisella kokemistavalla esim. psi-kokemusten kautta. Koska ko. kokemukset olisivat vallitsevalle todellisuuskuvulle eli ontologiselle tulkinnalle vieraita, seuraisi ns. anomalia: tilanne

jossa uudenlaiset kokemukselliset tiedot olisivat vallitseville tiedoille vastakkaisia ja risiiriittäisiä. Tiedollisen kokemuksen ja kokijoiden "vastareaktiot" olisivat tällöin seuraavat: lisähavaintojen etsiminen uudenlaisten kokemusten poisselittämiseksi eli vallitsevan todellisuuskatsomuksen sisäänpalauttamiseksi: esim. hypnoositutkimuksella ja sen freudilaisesti selitetyillä havainnoilla "sivupersoonista" (tiedon statiiikka).

Seuraava anomaliatilanteen ratkaisuvaihe tuottaisi uusien teorioiden etsimisen: ts. hyväksytään uudenlaiset kokemukset todellisiksi, mutta yritetään esittää uusia, erillisiä teorioita jotka selittäisivät ilmiöt, mutta yleisellä tietoteoreettisella ja ontologisella tasolla ylläpitäisivät vallitsevan maailman- ja todellisuuskuvan, esim. vallitsevine arvoineen ja uskointoineen (tiedon dynamiikka). Kolmas vaihe, havaittaessa että useat, erilliset teorialat eivät riitä uudenlaisen ilmiöryhmän selittämiseksi kokonaisuudessaan, tuottaisi vanhojen aksiomien muuntamisen ja laajentamisen kautta uuden ontologisen todellisuustulkinnan tai hahmotusmallin eli tiedon revoluutiovaiheen uusine eettis-poliittis-uskonnollisine seurauksineen ja teknologisine sovelutuksineen! Tiedollisesti näin muodostuneesta uudesta paradigmasta eli hyvin yleisellä tasolla olevasta tiedon- ja todellisuuskuvan muunnoksesta seuraisi uusia teorioita, analyysejä ja tietoja. Pidemmällä tähtäimellä ko. paradigmuunnos johtaisi uuden kulttuurin syntyyn.

Materialismin todellisuuskatsomus

Tilanpuutteen vuoksi esittelen materialistisen todellisuustulkinnan keskeiset piirteet melko luettelonomaisesti. — Koska todellisuuskäsitys koostuu mielestäni ontologisesta todellisuusmallista, ihmiskäsityksestä, elämäncäsityksestä ja maailmancäsityksestä, niin minun on lyhyesti mainittava materialismin vastauksista tai tiedoista ko. ongelmiin nähden.

"Terveen talonpoikaisjärjen" (Cammon Sense) ontologia koostuu seuraavasta hahmosta: oletetaan ensiksi, että todellisuus koostuu materiaalien objektien (Things) kautta. Tähän oletukseen liittyy käsitys näiden objektien fysikaalisesta materialuonteesta ja itsenäisestä pysyvyydestä, ts. että ko. objektit kuuluvat absoluuttiseen todellisuuteen

sen staattisina, autonomisina rakenneosasina. Toiseksi todellisuus hahmotetaan aktien eli prosessien kautta. Nämä oletetaan osaksi tapahtuviksi em. objekteissa (esim. näkeminen) ja osaksi käsitteellisinä akteina ko. objekteissa (ns. propositiot). Tajunnallisuuden ongelma, kuten kaikki materialismin selitykset yleensä, ratkaistaan täten ns. reduktiomallin mukaisesti eli noudattaen kaavaa: "kaikki x:t ovat y:tä" eli "kaikki tajunnalliset ilmiöt ovat prosesseina palautettavissa fyysisten objektien ilmiöiksi". Kolmas ontologinen huomio on em. objektien laadun ja määrän määrittely: koska materialismin paradigma olettaa itsestäänselvänä vastakohtaisuusajatteluun perustuvan asetteluun "materia kontra henki/tajunta" (materialismi kontra idealismi), niin seurauksena on tietoteoreettiset olettamukset "ruumiista kontra tajunnasta", "substantiaalisista ja ei-substantiaalisista objekteista".

Materialismin tietoteoriassa tämä vie absoluuttiseen Todellisuuskäsitteeseen ja totuusteoreettiseen korrespondenssiteoriaan ja sen vastaavuuskäsitteeseen: "tietoa on se, jolla on vastineensa objektiivisessa, absoluuttisessa, ihmisistä riippumattomassa Luonto-todellisuudessa". Tieto on materialistisesti siis havainnolla annettujen tai välitettyjen "tosiasioiden" analyysiä.

Materialismin ihmiskäsitys muodostuu nykybiologian ihmiskäsityksestä, elämän määrittelystä luonnon vain fyysistä materiaa ohjaavien luonnonlakien ja niiden sattumanvaraisen toiminnan pohjalta ja suljetun kehityskäsityksen otaksumisesta ("yksitasoinen, ainutlaatuinen kehitys sai tietynä hetkenä alkunsa, jonka seurauksena kehitys tapahtuu fyysisten osasten tietynlaisena yhdistymisenä kokonaisuuksiksi"). Elämäncäsitys on täten sattuman valintaan perustuva ja elämäntaistelua ylläpitävä, so. parhaiten absoluuttisiin Luonnon fysikaalisiin olosuhteisiin sopeutuvaa kannustava. Absoluuttisuus-olettamus seuraa näin Luonnon oletetun luonteen perusteella: mitään esim. henkisiä luonnonlakeja tai ulottuvuuksia ei oleteta niin kosmisen Elämän kuin sen entiteettiolioidenkaan tasolla!

Materialismin maailmancäsitys määräytyy nykyfysiikan olettamasta tiedosta ja sen rajoista käsin. Pisimmilleen abstrahoituna tämä merkitsee olettamusta kausaliteetin murtumisesta mikromaailmassa, mikro- ja makro-

maailman erillisyydestä ja todellisuuden saattamisfunktionaalista toiminnasta. Ajan ongelma ratkaistaan täten suhteellisesti vain operaatiotasolla: ts. aika-käsite itsessään otaksutaan kuitenkin absoluuttiseksi, so. ajan kulun erillisyyden absoluuttisuus menneisyyteen, nykyisyyteen ja tulevaisuuteen, sekä oletus ajan kulun absoluuttisesta vakioisuudesta: se mikä nykyisyydessä tapahtuu vuoden väliajoin pysyy menneisyydessäkin suhteiltaan samanlaisena eli "vuosivälisenä"! Ajan ongelmaan liittyvä liikekäsitteys ratkaistaan matemaattisesti differentiaalilaskuilla likimääräisellä derivaattakäsitteellä, ts. otaksutaan että kappaleen aika-avaruudellinen siirto tapahtuu vain liikkeen kautta (liike-käsitteen absoluuttisuus). Filosofisesti nykyinen materialistinen maailmankäsitys on suhteellisuuden vain operaatiotasolla otaksuva (vrt. suhteellisuusteoria), mutta silti tietoteoreettisen absoluuttisuuden omaava (materialismin paradigma).

Yhteenkoottuna voidaan materialismin siten sanoa otaksuvan tiedon rajallisuuden ja absoluuttisuuden käsityksen: tietomme on rajallista ja aina vain osittain heijastelee absoluuttista, pysyvää Todellisuutta. Kehittyvät tietomme tosin lähestyvät tätä "absoluuttista Absoluuttisuutta", mutta eivät koskaan saavuta ko. Absoluutin (Luonnon/Jumalan) kokonaistietoa — eräänlaista "kosmosofiaa"! Eettisesti ja uskonnollisesti tämä materialismin katsomus vie siis kuilun otaksuamiseen elämän ja kuoleman tilojen ja Jumala/jumalien ja ihmisen välillä.

Anomaaliset tiedot tiedon rajojen siirtäjinä

Määrittelin aiemmin, mitä anomalialla tietokäsitteen yhteydessä tarkoitetaan. Mitä anomalisia tietoja sitten on olemassa, jotka aiheuttaisivat tiedon rajojen muutoksen? Entä miten näiden olemassaoloon on tähänasti suhtauduttu? Anomalisia tietoja on mielestäni kahdenlaisia: on ns. rajatieteiden, so. parapsykologian ja ufologian anti, sekä eräät tieteiden perusongelmat.

Parapsykologian ongelmat ovat kolmenlaisia: eloonjäämisen aiheuttama entiteettiongelma ("mikä entiteetti kantaa eri jälleensyntymien informaation"), psi-kausaliiteetin ongelma ("kuinka eri jälleensyntymät ja psitiedot välittyvät") ja modaliteetin ongelma esim. aika- ja avaruuskäsitteiden yhteydessä.

Ufologian ongelmaryhmistä mainittakoon teknologiaongelma, asukas- eli humanoidiongelma ja toiminnan päämäärän eli kulttuurin ongelma. (Olen paremmin ja yksityiskohtaisemmin käsitellyt molempien em. rajatieteiden ongelmia aiemmissa artikkeleissani, mm. Vapaa Ajattelijassa 4, 5 ja 7/1975 sekä VIMANA-vuosikirjassa-1974 ja tulevassa artikkelisarjassa Ultra-lehdessä kevätkesällä 1976, joten en käsittele sen tarkemmin ko. tietoja tässä.)

Mitkä ovat sitten anomalisia eli ratkaisemattomia perusongelmia tieteissä, jotka hylkivät materialismin paradigman lähestymistapaa?

"Humaniteetin epämääräisyyden ongelmalla" tarkoitan poliittisen filosofian peruskriteerin löytämättömyyttä, ts. mikä olisi se kriteeri joka perustelisi kaikkien ihmisten eettis-poliittisen tasa-arvoisuuden tai loisi perustan ko. päämäärään johtavalle toiminnalle. Kyseisen kriteerin olisi yhdistettävä niin yksilön vapaa, luova kehitys kuin hänen tasavertainen jäsenyytensä ryhmässä.

"Ihmisen epämääräisyys" sisältää kolme perustavaa ongelmaa: mihin luovuus voidaan teoriatasolla selittää, ja mikä on se entiteettiolio ihmisessä joka ottaa vastaan ja kantaa synnynnäiset kontra ympäristövaikutteet?

"Todellisuuden epämääräisyydellä" tarkoitan toisaalta psykologis-sosiaalista koettujen todellisuuksien erilaisuutta, toisaalta aiemmin mainitsemaani kuiluotaksumaa mikro- ja makrotodellisuuksien välillä. Ensiksimmäintu ongelma herättää esim. kysymyksen: mihin perustuu materialistinen ja henkityeiden traditioon lukeutuvan elämyksellisen-tieteellisen todellisuususero? Edelleen: mikä on psykologis-sosiaalisen "tasapäästämisen" kriteeri, ts. viekö todellisuuden erilainen kokeminen teoreettiseen pirstoutumiseen ("terveet kontra sairaat sivupersoonat"), vai teoreettiseen yhäntymiseen, jossa Minä-entiteetti tietoteoreettisesti analysoituna vie itsenäisten mutta keskenään vuorovaikutussuhteissa toimivien entiteettien Ruumiin, Mielen, Sielun ja Hengen olettamiseen? Tämä vastaus selvittäisi samalla jäljelläolevat kaksi ongelmaa, nimittäin inhimillisen olemassaolon jatkuvuuden epämääräisyyden sekä uskonnon ja etiikan epämääräisyyden.

Miten yllämainittuihin anomaalisiin tietoihin on suhtauduttu? Johtuen anomaalisten tietojen vallitsevaa paradigmaa hylkivästä

luonteesta, ovat reaktiot yleensä olleet kielteiset. Tieteellinen reaktio on ollut kahdenlainen: toisaalta ns. "sokeusleikin" ("emme näe mitään anomaalisia tietoja tai ongelmia, joten niitä ei ole olemassakaan") ja "metieteilijät"-leikin ("vain oppimattomat maallikot harrastavat ja pohtivat anomalisia tietoja") avulla on ko. ongelmat jätetty käsittelemättä, toisaalta myös tiedon dynamiikkaa edustavat lähestymistavat ovat ilmentyneet ao. ongelmien ratkaisuyrityksinä. Viimeksimainitulla tarkoitan seuraavaa: oletetaan anomalisten tietojen olemassaolo, esim. psi- ja ufoilmiöt, mutta yritetään selittää ne *ositaisilla* teoriatason selityksillä: ts. selitetään erillisiä, hajanaisia ilmiöitä ja samalla pyritään säilyttämään vallitseva paradigmien todellisuuskäsitys eettisine, yhteiskunnallisine ja uskonnollisine seurauksineen. Nähtäväksi jää, kyetäänkö esim. psi-ilmiöiden ja ufologian kokonaisvaltaista luonnetta sisäistämään useilla, erillisillä teorioilla, vai viekö tieteiden kehitys lopulta koko todellisuuskäsityksen laajentamiseen paradigmatasolla?

Yhteiskunnallis-psykologisen reaktion kielteisyys on osaltaan ajanut anomalisia kokemuksia ja tietoja kokevat erillisiin pienryhmiin, joiden yhteiskunnallinen toiminta on täten rajoittunut enemmän elämysvaltaisiin sosiaalis-psykologisiin funktioihin kuin tiedon ja todellisuuden mentaaliseen tutkimiseen. Yhteiskunnallisesti tämä on samalla merkinnyt piilevien luovuusvarojen käyttämättä jättämistä ja yhteiskunnallisen kehityksen yksipuolistamista poliittis-taloudelliseen toimintaan.

Uus-materialismi, sen luonne ja todellisuuskatsomus

Kulttuurikeskus Kriittisen Korkeakoulun ohjelman mukaisesti esitän tiedon rajat -ongelmaan uusia, tulevaisuutta ennakoivia käsitteitä. Kehittelemäni uus-materialismi on näin uusi, laajennettu todellisuuskäsitys, joka seuraa psi- ja ufokokemusten sekä vallitsevien tieteiden perustulosten tietoteoreettisesta analyysistä. Kyseinen uusi näkökulmani on siis luonteeltaan kokonaisvaltainen ja eri vaikutteita syntetisoiva. Samalla ao. paradigmuunnoksen seuraukset ulottuvat seuraaville aloille.

Ensiksi, uus-materialismin paradigma ky-

kenee sisäistämään ja yhdistämään molemmat aiemmin mainitut tiedon suunnat toisiinsa: ns. ulkoisen tiedon tradition (viralliset tieteet) ja sisäisen (henkitieteet). Toiseksi, ko. paradigma, juuri kokonaisvaltaisuutensa ja keskustelunsa abstraktiotason vuoksi, kykenee yhdistämään tieteen, filosofian, uskonnon ja taiteen toisiinsa — kukin em. edustaen ihmisen erilaisia tarpeita. Kolmanneksi, uus-materialismi sulkee sisäänsä ikäänkuin "kattona" eri henkitieteelliset perinteet (spiritualismi, teosofia, antroposofia, jne.) ja kykenee esittämään niille yhteisen, vallitsevan tieteen välineillä perustellun pohjan!

Neljänneksi, uus-materialismi muodostaa paitsi uudistetun tieteiden filosofian, myös uuden universaalisen ja tieteellisesti perustellun uskonnon, joka sulkee sisäänsä kaikki esiintyvät uskonnot erilaisina, tunteenomaisesti hahmoteltuina uskontoina. Näin uusi universaalinen uskonto tai ykseyden uskonnon tieteellinen ja mentaalinen perustelu vie ihmisen jumalallisuuden korostamiseen ja hänen rajattoman kehitysmahdollisuutensa alleviivaamiseen. Koska ko. universaalinen uskonto on myös tieteellisesti perusteltu ja kokemuksen tukea saava, niin seurauksena on sen ilmentämisen vapaus ja monimuotoisuus: kukin ihminen ilmentää Kosmisen Elämän Ykseyttä omalla ainutlaatuisella tavallaan ja oman kehitystasonsa mukaisesti. Näin uus-materialismin uskonnollinen tulkinta ei esitä mitään ihmisestä erillistä jumaluutta tai rituaalien tarvetta, vaan päinvastoin korostaa kunkin vapaata kehitystä ao. Ykseyden ilmentämisessä.

Viidenneksi, yhtyen em. uus-materialismi muodostaa uuden, tieteellisesti perustellun yhteiskunnallis-poliittisen kokemistavan ja sen perustellun, mikä asiantila ajan mittaan vie monismien ajattelutapaan ja luokattomaan yhteiskuntaan. Artikkelissani "Anarkismi, Yhteiskunta ja Yksilö" olen esittänyt, miten ko. yhteiskunta on niin länsimaisen yksilönkorostuksen kuin idässä esiintyvän sosiaalisen, ryhmää korostavan vastuullisuuden synteesi: yksilön vapaan toiminnan perusteleva silti häntä ryhmästä eroittamatta.

Kuudenneksi, uus-materialismin paradigmatasoinen, laajennettu todellisuuskäsitys yhdistää länsimaisen ulkoisen tiedon linjan idän sisäisen tiedon perinteeseen.

Todellisuuskäsityksessään uus-materialismi

MARXILAIS-LENINILÄINEN KÄSITYS TIEDON RAJOISTA

Filosofian peruskysymys

Kaiken filosofisen ajattelun suuri peruskysymys on Engelsin mukaan kysymys ajattelun suhteesta olemiseen, hengen suhteesta luontoon, tajunnan suhteesta materiaan. Tämä on peruskysymys, koska kaikkien filosofisten kysymysten ratkaisu riippuu viime kädessä tämän kysymyksen ratkaisusta. Tällä kysymyksellä on myös toinen puoli, nimittäin kysymys siitä, kuinka tietomme maailmasta suhtautuu itse tämän maailmaan, onko maailma tiedostettavissa.

Mutta kuinka tähän kysymykseen tulisi vastata. Pitäisikö heittäytyä filosofisten pohdiskelujen syvään kuiluun, alkaa rakennella ovelia ja vedenpitäviä loogisen päättelyn ketjuja, hioa huipputeräviä käsite-erittelyn metodeja vai ehkä jättäytyä uskon varaan. Ei mitään tällaista. Peruskysymyksen kuten muidenkin filosofisten kysymysten ratkaisun tulee perustua käytäntöön, itse elämän antamaan todistukseen. Toisessa teesissään Feuerbachista Marx kirjoittaa, että ”kysymys vastaako inhimillistä ajattelua esineellinen (so. objektiivinen, A. H.) totuus ei ole teorian vaan

Tiivistelmä ”Tiedon rajat” -sarjan alustuksesta 9. 12. 75

Laine...

lyhyesti siis otaksuu todellisuuden moniulotteisen, avoimen ja luovan luonteen, jossa fyysisen ulottuvuuden lisäksi esiintyy henkisiä tasoja. Näin Ihminen koostuu ruumis-entiteetin lisäksi myös itsenäisistä mielestä, sielusta ja hengestä, ja hänen ainutlaatuisen itsestajuntansa kehittyä jälleensyntymien kautta ilmaisemaan Elämän Ykseyttä eri aika-avaruusmaailmoissa yhä enemmän ja enemmän määrin.

Tiedon rajat, mielen rajat ja kokemuksen politiikan ongelma

Vastaukseni tiedon rajallisuuteen on siis kielteinen: tiedolla, so. todellisuuden luovalta hahmottamisella ja hallitsemisella, ei ole

käytännön kysymys”. Tässä Marx ymmärtää käytännön laajasti tarkoittaen sillä ihmiskunnan historiallis-yhteiskunnallista käytäntöä.

Minkälaiseen vastaukseen päädytään, jos ratkaistaan filosofian peruskysymys käytännön ja tiedostamisen historian antaman todistusaineiston perusteella?

1. Luonto on ollut ennen ihmistä ja ihmisen tajuntaa ja tajunta, ajattelu on syntynyt ja kehittynyt ihmisen aivojen toimintana heijastaen ulkopuolista maailmaa. Siis materia on ensisijaista tajuntaan nähden. Tällaista käsitystä sanotaan *materialismiksi*.
2. Ihmiskunnan tiedot ovat karttuneet jatkuvasti ja tiedostus on tunkeutunut yhä syvemmälle todellisuuteen. Tämä näkyy selvästi tekniikan valtavana kehityksenä, ulkoavaruuteen astumisena jne. Jos tietomme eivät vastaisi todellisuutta nämä tiedon sovellutukset eivät olisi olleet mahdollisia. Siis maailma on tiedostettavissa; tämä on materialistisen tietoteorian keskeisiä tuloksia.

rajoja — kaikki riippuu vain Mielen rajoista. Mielen rajat ovat puolestaan yhteydessä kokemuksen politiikkaan, so. haluammeko kokea vastakohtaisuutta vai yhtenäisyyttä, maa-keskeistä vai universaalista kulttuuria, vastuun luovuttamista vai sen kantamista? Tähän liittyy siten toisaalta yksilön kohdalla hänen oman itsensä ja elämäntyönsä ja -päämääränsä määrittely, toisaalta yhteisön kohdalla päätös elämisen jatkuvuudesta tietyn ontologisen todellisuusmallin perustalle. Kyseinen päätös merkitsee samalla tieteidemme luovuuden määrittelyä ja ”relatiivista absoluuttisuus-filosofiaa”: Todellisuus muuttuu sitä asuttavien olioiden muuttuessa!

Tulevaisuudessa voidaan näin kyseisestä päätöksestä todeta: ”sillä ovelia ei enää ole merkitystä — siitä on tullut portaat!” □

KULTTUURIKESKUS KRIITTINEN KORKEAKOULU

Kriittisessä Korkeakoulussa järjestetään iltaisin ja viikonloppuisin luento- ja alustussarjoja sekä keskustelutilaisuuksia, joissa käsitellään ihmisen, kulttuurin ja yhteiskunnan ongelmia.

Kaikki tilaisuudet ovat avoimia ja maksuttomia. Ne pidetään yleensä Rudolf Steiner -koululla (Lehtikuusentie 6, Helsinki 27), arkipäivien tilaisuudet alkavat klo 19 ja viikonloppuisin klo 14, muutamien poikkeuksien (ks. keskiaukeama).

Tilaisuuksissa pidettyjä esitelmää, alustuksia ja keskusteluja julkaistaan kuusi kertaa vuodessa ilmestyvässä Katsaus-lehdessä, jonka voi tilata maksamalla vuositilauksmaksun 25 mk ps-tilille 715 56-0.

KEVÄÄN 1976 OHJELMA

1. Tiedon rajat

Tiedon rajat -sarja käynnistyi keväällä 1975. Silloin lähdettiin kartoittamaan tietomme ja tieteilisten uskomuksiemme rajamaita ja nykytilaa eri tieteenalojen edustajien alustusten voimalla. Usein on esitetty, että tietomme perusteissa ei enää ole odotettavissa vakavampia laadullisia muutoksia tai uusia oivalluksia, vaan meidän on tyydyttävä nykytiedon tarkentamiseen ja sovellutusten paranteluun. Mihin tietomme perustuu — tiedemiesten uskoon vai uskonmiesten tietoon? Löytyykö maailmankaikkeudesta vielä uusia ja arvaamattomia lainalaisuuksia, kappaleita, olioita? Näihin kysymyksiin pyritään jälleen tuomaan lisävalaistusta sarjan puitteissa. Aikaisempina kausina ongelma- kenttää on eritelty mm. ydinfysiikan, tähtitieteen, psykiatrian, sekä dialektisen-, dualistisen- ja uusmaterialismin näkökulmista. Tänä keväänä raotamme verhoja seuraavien esitysten puitteissa:

10. 2. Atle Blomqvist: *Parapsykologia tieteen rajoilla — viimeisimpiä tietoja kansainvälisestä parapsykologiasta*. Kommentti: Martti Tuomola

23. 2. Claus Montonen: *Alkeishiikkastutkimuksen näkymiä: elektronista kvarkkiin*

9. 3. Ydinvoimalat: onko nykytieto turvallista? — Aulis Isola: *Säteilyn biologiset vaikutukset*, Pekka Silvennoinen: *Pystyykö tutkimus takaamaan turvallisuuden?*, Sten Ståhle: *Fysikaalisen tiedon rajat*

23. 3. Christopher Gefwert: *Avaruuden mustat reiät — maailmankaikkeuden kehityksen päätepiste?*

27. 4. Olli Halkka: *Geneettisen manipulaation mahdollisuudet ja etikka*

4. 5. Toivo Salonen: *Ufotutkimus ja tiede*. Kommentti: Kalevi Pusa

2. Koulutus

Koulutus on tuottava investointi sekä yksilölle että kansakunnalle. Tämä on tiedetty jo kauan. Mutta kuinka tuottava se on, sitä on Suomessa tutkittu vasta aivan viime vuosina, kun on tajuttu, että koulutukseen liittyy vuosittain miljardien markkojen rahavirrat. Yksin opintolainoina on vuosikymmenen loppuun mennessä kiinni 3–4 mrd mk. Miten nämä rahavirrat kulkevat, mistä rahat otetaan, kuka niistä hyöttyy ja millä tavoin?

9. 2. *Koulutuksen ekonomia* — Matti Viren:

Koulutus ja ansiotulot Keijo Virtanen: *Koulutuksen rahoitusjärjestelmä ja sen ongelmat* Eero Kurri: *Kuka maksaa ja kuka hyöttyy valtion opintotuesta?*

Aikuiskoulutus on sekava kokoelma erilaisia tavoitteita, järjestelmiä ja mekanismeja — kansalaisopistojen harrastuspiireistä työpaikkakoulutukseen ja avoimeen yliopistoon. Viime vuonna jätti mietintönsä aikuiskoulutuskomitea, jonka työn pohjalta pyritään uudistamaan Suomen aikuiskoulutuskomitea, jonka työn pohjalta pyritään uudistamaan Suomen aikuiskoulutusta. Mitä komitea esittää ja miksi? Mitkä ovat aikuiskasvatuksen muut vaihtoehdot? Minkälaista vallankäyttöä liittyy aikuiskoulutukseen? Miten eräät yhteiskuntamme mahtavat instituutiot kouluttavat?

21. 2. *Mitä unohtui aikuiskoulutuskomitealta?* — Veli Lehtinen: *Mihin aikuiskoulutuskomitea pyrki?* Reijo Wilenius: *Kasvatuksen vaihtoehdot* Veikko Pöyhönen: *Aikuiskoulutuksen vallankäyttäjät* *Instituutiot kasvattajina* (puheenvuoroja: kirkko, puolustusvoimat, ammattiyhdistysliike, yritys, järjestö), Markku Graae: *Kasvatuksen välineet — välineet kasvattajina*, Urho Rauhala: *Kasvatuksen uudet ulottuvuudet*

(Huom. paikka: Svenska Arbetarinstitut)

3. Terveys

Meluun törmäävät useimmat ihmiset päivittäin kotona, työpaikalla, liikenteessä jne. Jatkuva melu saattaa aiheuttaa vakavia fyysisiä ja psyykkisiä häiriöitä, joiden merkitys on yleisemmin oivallettu vasta äskettäin. Melun välttäminen on myös suuren luokan taloudellinen kysymys, monessakin suhteessa.

17. 2. *Melu* — Maija Kuuskoski: *Melun fysiologista vaikutuksista* Ilkka Kyttälä: *Kuinka kauan aiotaan tuhota työläisten kuuloa?* Alpo Halme: *Mitä meluamismme maksaa?* Kaarina Hänninen: *Melulainsäädäntö*

Terveystienhuoltojärjestelmäämme pidetään hyvänä, mutta toisaalta on tunnettu tosiasia, että suomalaisten sairastavuus on eräiltä osin maailman huippuluokkaa. Onko jokin mennyt pieleen? Löytyykö nykyiselle terveydenhoidollemme käyttökelpoisia vaihtoehtoja, jotka kenties olisivat tehokkaampia ja halvempia? Erilaisia vaihtoehtoja tarkastellaan huhtikuun viikonlopputilaisuudessa, jonka tarkempi ohjelma julkaistaan myöhemmin.

3.—4. 4. *Terveystienhoidon vaihtoehtopäivät*. Teemoja mm.: *Mikä nyky lääkkeissä on vikana?* *Miksi sivuvaikutuksista on tulossa päävaikutuksia?* *Lääketiede ihmistä alistamassa. Lääketieteen hybridis ja nemesis. Keinoja, joita nyky lääketiede jättää käyttämättä.*

Alustajina erialojen asiantuntijoita, mm. tunnettu hollantilainen professori B. J. C. Lievegoed.

(Huom. paikka: Svenska Arbetarinstitut)

4. Taide

Nykyaikana taide tuntuu olevan enenevässä määrin erilaisten yhteiskunnallisten ilmiöiden palveluksessa. Miten tämä vaikuttaa taiteen tekemisen ehtoihin? Onko taide todella poliittisen pelin ja kan-

KULTTUURIKESKUS KRIITTIN

HELMIKUU

- Ma 2. 2. DI Leo I. Suurla:
klo 19 Yritystoiminta ihmisen alkuhistoriasta atomipommiin ja liikalihavuuteen — Yritystoiminta menneisyyden valossa/ Ymmärrämmekö yritystoiminnan väärin?
- Ti 3. 2. Fil.lis. Paula Tuomikoski-Leskelä:
klo 19 Taide alistettuna yhteiskunnallisille tavoitteille
- Ma 9. 2. Koulutuksen ekonomia -symposium
klo 19 VTL Matti Viren: Koulutus ja ansiotulot
TTM Keijo Virtanen: Koulutuksen rahoitusjärjestelmä ja sen ongelmat
VTM Eero Kurri: Kuka maksaa ja kuka hyöttyy valtion opintotuesta?
- Ti 10. 2. Ins. Atle Blomqvist:
klo 19 Parapsykologia tieteen rajoilla — viimeisimpiä tietoja kansainvälisestä parapsykologiasta
Kommentti: DI Martti Tuomola
(*Tiedon rajat*)
- Ma 16. 2. Kenttäpiispa, teol.tri Yrjö Massa:
klo 19 Länsimaisen kulttuurin kriisi
- Ti 17. 2. Melu-symposium
klo 19 LuK Maija Kuuskoski: Melun fysiologisista vaikutuksista
Ins. Ilkka Kyttälä (Työsuojeluhallitus): Kuinka kauan aiotaan tuhota työläisten kuuloa?
Arkkitt. Alpo Halme: Mitä meluamismme maksaa
Ins. Kaarina Hänninen (Sisäasiainministeriö): Melulainsäädäntö
- La 21. 2. Mitä unohtui aikuiskoulutuskomitealta? — symposium
klo 13 Rehtori Veli Lehtinen: Mihin aikuiskoulutuskomitea pyrki?
Prof. Reijo Wilenius: Kasvatuksen vaihtoehdot
Pääsiht. Veikko Pöyhönen: Aikuiskoulutuksen vallankäyttäjät
Institutiot kasvattajina — puheenvuoroja: kirkko, puolustusvoimat, ammattiyhdistysliike, yritys, järjestö
HuK Markku Graae: Kasvatuksen välineet — välineet kasvattajina
Fil.tri Urho Rauhala: Kasvatuksen uudet ulottuvuudet
(Huom. paikka: Svenska Arbetarinstitut, Dagmarink. 3, Helsinki 10)
- Ma 23. 2. Fil.tri Claus Montonen:
klo 19 Alkeishiukkastutkimuksen näkymiä: elektronista kvarkkiin
(*Tiedon rajat*)
- Ti 24. 2. Toimittaja Veikko Leväaho:
klo 17 Itämaisen filosofian ihmiskuva
(*INKA:n ohjelmistoa*)

- Ke 25. 2. Prof. Matti Bergström:
klo 17 Lääketieteen ja fysiologian ihmiskäsitys
(*INKA:n ohjelmistoa*)
- La 28. 2. Kalevala-päivä
klo 14 FM Uuno Pore: Kalevalan tietoaaines
Prof. Erik Tawaststjerna: Sibelius ja Kalevala
Dramaturgi Pirkko Kurikka: Kalevala nykytaiteen innoittajana (KOM — Kullervo)
Ykä, Risto ja Liisa: Kalevalaisia lauluja
(Huom. paikka: Vanha Ylioppilastalo)

MAALISKUU

- Ma 1. 3. Fil.lis. Anna-Leena Kuusi:
klo 19 Šamanismi: yhteys tuonpuoleiseen — sosiaalipsykologinen tarkastelu
- Ti 2. 3. OTL Sami Mahkonen:
klo 19 Suomalainen avioero
Kommentit: prof. Aulis Aarnio, OTL Matti Mikkola, teol.tri Matti Joensuu
- Ma 8. 3. Mainonta — kiistelty vaikuttaja
klo 19 VTL Juha Partanen: Mainonnan vaikutusmekanismit
Varatoim.joht. Jukka Salomaa: Nykymainonnan moraalit
Ekonomi Uolevi Pirhonen: Mainonta, auttamassa vai alistamassa yksilöä?
- Ti 9. 3. Ydinvoimalat: onko nykytieto turvallista?
klo 19 Prof. Aulis Isola (Säteilyturvallisuslaitos): Säteilyn biologiset vaikutukset ja säteilysuojelun tavoitteet
Prof. Pekka Silvennoinen (VTT): Pystyykö tutkimus takaamaan turvallisuuden?
Sten Ståhle: Sysikaalisen tiedon rajat
(*Tiedon rajat*)
- Ke 10. 3. Fil.tri Lauri Rauhala:
klo 17 Psykoterapian ihmiskäsitys
(*INKA:n ohjelmistoa*)
- Ma 15. 3. Onko Suomen maataloudella tulevaisuutta? -symposium
klo 19 Ylijohtaja Reino Uronen (Maa- ja metsätalousministeriö): Maatalous valtion suunnitelmassa
Prof. Lauri Kettunen (Maatalouden taloudellinen tutkimuslaitos): Kannattaako Suomessa tuottaa maataloustuotteita?
Fil.tri Pertti Seiskari: Riittääkö leipä kriiseissä?
Metsänhoitaja Martti Issakainen: SITRA ja maatalous
DI Juhani Salo: Tarvitseeko maatalous rakennemuutosta?
- Ti 16. 3. Taiteilijat Ove Ek ja Jyrki Laine:
klo 19 Kuvataide terapiana

N KORKEAKOULU: Kevät 1976

Su 21. 3. Varhaiskasvatustapahtuma
klo 14 Kaisu Virkkunen: Miksi lapset häiriintyvät?
Prof. Reijo Wilenius: Lapsen kasvatuksen hätätilanne Suomessa
Arkkitt.yo. Matti Kuusela: Lapsi ja lapsen ympäristö
Paneeli: Riistetäänkö lapselta lapsuus? (alustajat ja muita asiantuntijoita)

Ma 22. 3. Onko sosiaalinen innovaatio mahdollinen? — Ratkaiseeko yhteiskunnan kolmijäsenitys nykyongelmia?
klo 19 Prof. Reijo Wilenius: Yhteiskuntajärjestelmä tietoisuuskysymyksenä
Sten Ståhle: Miksi puhutaan vain kahdesta yhteiskuntajärjestelmän vaihtoehdosta?
Kommentti: prof. Pentti Malaska, FK Kari Turunen

Ti 23. 3. Ass. Cristopher Gefwert:
klo 19 Avaruuden mustat reiät — maailmankaikkeuden kehityksen päätepitte?
(*Tiedon rajat*)

Ke 24. 3. Yrjö Engeström:
klo 17 Marxilainen ihmiskuva
(*INKA:n ohjelmistoa*)

Ma 29. 3. Ryhmätyö ihmissuhteiden ja teollisuuden ongelmia ratkaisemassa
klo 19 Turjo Siivonen: Ryhmätyön mahdollisuudet ja transaktioanalyysi
Fil.lis. Timo Santalainen: Ryhmätyön käyttö teollisuudessa (GRID)

Ti 30. 3. FM Petri Lehtikainen:
klo 19 Musiikki — lääke aikamme ahdistukseen

HUHTIKUU

La—Su 3.—4. 4. Terveystieteiden vaihtoehtopäivät
klo 14 Teemoja mm.: Mikä nykylääkkeissä on vikana? / Miksi sivuvaikutuksista on tulossa päävaikutuksia? / Lääketiede ihmistä alistamassa / Lääketieteen hybrisi ja nemesi / Keinoja, joita nykytiede jättää käyttämättä
Alustajina eri alojen asiantuntijoita, mm. prof. B. J. C. Lievegoed (Hollanti).
(Huom. paikka: Svenska Arbetar-institut)

Su 4. 4. Uuden laulumusiikin konsertti
klo 14 — Heikki Sarmannon sävellyksiä
Hellaakosken, Leinon, Saarikosken, Saaritsan, Södergranin ja Pohjanpään runoihin
Maija Hapuoja, laulu
Harri Nikkonen, laulu
Harri Saksala, laulu
Heikki Sarmanto, piano
(Huom. paikka: Töölön kirjasto, Topeiliuksen. 6, Helsinki 27)

Ma 5. 4. Kansanlaulajan muotokuva:
klo 19 Kansanlaulaja Tyyne Pähkämäki — lauluja ja tarinoita kansanperinteestä

Ti 6. 4. Tanssitaiteilija Riitta Vainio:
klo 19 Luovalla liikuntaterapialla kokonaiseen ihmisyyteen

Ma 12. 4. Valt.ttri Markku Lehto:
klo 19 Kulutus ihmisen tarpeiden tyydyttäjänä

Ti 13. 4. Apul.prof. Rotislav Holthoer:
klo 19 Kuoleman ja elämän arvoitus egyptiläisessä kulttuurissa — Oliko egyptiläisillä meitä syvempi tieto todellisuudesta?

Ti 20. 4. Prof. Kai Laitinen:
klo 19 Taide, politiikka ja kansallinen itsetunto

Su 25. 4. Ranskalaisen pianomusiikin konsertti
klo 14 — Franckin, Faurén, Debussyn ja Ravelin sävellyksiä
Arpad Fasang, piano (Unkari)
(Huom. paikka: Töölön kirjasto)

Ma 26. 4. Erkki Kurenieniemi ja DI Nils Enlund:
klo 19 Tekoäly ja tekoluovuus — mitä mahdollisuuksia tietokoneella on ajatte-
luun ja luovuuteen?

Ti 27. 4. Fil.ttri Olli Halkka:
klo 19 Geneettisen manipulaation mahdollisuudet ja etiikka
(*Tiedon rajat*)

TOUKOKUU

Ma 3. 5. Juha Olavinen ja Lasse Johansson:
klo 19 Kommuuni — eräs ratkaisu aikamme ongelmiin
Tutta Runeberg ja Liisa Horelli:
Vasikkahaka-projekti — esimerkki omatoimisuudesta Suomessa

Ti 4. 5. Prof. Pentti Malaska:
klo 17 Ihmiskunnan myötäjäiset ja tekniikka — Mitä on tekniikka ja sen tulevaisuus?
(*INKA:n ohjelmistoa*)

Ti 4. 5. Fil.yo. Toivo Salonen:
klo 19 Ufotutkimus ja tiede
Kommentti: fil.lis. Kalevi Pusa
(*Tiedon rajat*)

Huom! Mahdolliset lisäykset ja muutokset seuraavassa Katsauksessa.

Tilaisuudet, joiden paikkaa ei ole erikseen mainittu, pidetään Steiner-koulun musiikkisalissa.
Alustuksia julkaistaan kuusi kertaa vuodessa ilmestyvässä Katsaus-lehdessä, jonka voi tilata maksamalla 25 mk ps-tilille 715 56-0.

Kulttuurikeskus Kriittinen Korkeakoulu

Os.: Steiner-koulu, Lehtikuusent. 6, Hki 27

Puh: 90-410 141 (ma—ti klo 17—18.30)

sallisen itsetunnon väline vai onko taiteella jokin itsenäinen tehtävä?

3.2. Paula Tuomikoski-Leskelä: *Taide alistetuna yhteiskunnallisille tavoitteille*

20.4. Kai Laitinen: *Taide, politiikka ja kansallinen itsetunto*

Mm. TV-mainonta opettaa vain näkemään katsomisen sijasta, kaikkialla soiva taustamusiikki kuulemaan kuuntelemisen sijasta ja auto ja hissi liikuttavat liikkumisen sijasta. Onko taide vain eräs keino täyttää arkipäivän tyhjiötä tai peräti tämän tyhjiön aiheuttaja? Vai voiko taiteeseen paneutumalla koota nykyajan ihmiseen kohdistuvan ulkoisen paineen rasittamia voimia ja rikastuttaa elämää?

16.3. Ove Ek ja Jyrki Laine: *Kuvataide terapiana*

30.3. Petri Lehikoinen: *Musiikki — lääke aikamme ahdistukseen*

6.4. Riitta Vainio: *Luovalla liikuntaterapialla kokonaiseen ihmisyyteen*

Uutuutena on korkeatasoinen konserttiohjelmito, jossa järjestetään kolme musiikkitilaisuutta: uutta suomalaista laulumusiikkia tunnettujen runoilijoiden teksteihin, jämsäläisen kansanlaulajan musiikkimuotokuva sekä katsaus pianomusiikin kehitykseen Ranskassa 1800-luvulta 1900-luvulle.

4.4. *Uuden laulumusiikin konsertti* — Heikki Sarmannon sävellyksiä Hellaakosken, Leinon, Saarikosken, Saaritsan, Södergranin ja Pohjanpään runoihin. Maija Hapuoja (laulu), Harri Nikkonen (laulu), Harri Saksala (laulu) ja Heikki Sarmanto (piano). (Huom. paikka: Töölön kirjasto)

5.4. *Kansanlaulajan muotokuva*: Tyyne Pahkamäki — lauluja ja tarinointia kansanperinteestä.

25.4. *Ranskalainen pianomusiikin konsertti* — Franckin, Faurén, Debussin ja Ravelin sävellyksiä. Arpad Fasang, piano (Unkari). (Töölön kirjasto)

Taiteeseen ja kansallisperinteeseemme liittyen järjestetään *Kalevala-päivänä* 28.2. Vanhalla ylioppilastalolla tilaisuus, jossa alustusten ja esitysten avulla selvitetään Kalevalan olemusta. Ohjelmassa mm. Erik Tawaststjerna: *Sibelius ja Kalevala*, Uno Pore: *Kalevalan tietoaines*, Pirkko Kurikka: *Kalevala nykytaiteen innoittajana*, Ykä, Risto ja Liisa: *Kalevalaisia lauluja* sekä muita alustuksia ja esityksiä.

5. Muut tilaisuudet

Lukuisissa muissa tilaisuuksissa tarkastellaan mm. yritystoiminnan ”filosofista” perustaa, länsimaisen kulttuurin kriisiä, Suomen maatalouden tulevaisuutta, shamanismia, mainontaa, varhaiskasvatusta, ryhmätyötä jne.

2.2. Leo I. Suurla: *Yritystoiminta ihmisen alkuhistoriasta atomipommiin ja liikalihavuuteen — Yritystoiminta menneisyyden valossa / Ymmärrämmekö yritystoiminnan väärin?*

16.2. Yrjö Massa: *Länsimaisen kulttuurin kriisi*
1.3. Anna-Leena Kuusi: *Samanismi: yhteys tuonpuoleiseen — sosiaalipsykologinen tarkastelu*

2.3. Sami Mahkonen: *Suomalainen avioero*. Kommentit: Aulis Aarnio, Matti Mikkola ja Matti Joensuu

8.3. *Mainonta — kiistelty vaikuttaja* — Juha Partanen: *Mainonnan vaikutusmekanismit*, Jukka

Salomaa: *Nykymainonnan moraali*, Uolevi Pirhonen: *Mainonta auttamassa vai alistamassa yksilöä?*

15.3. *Onko Suomen maataloudella tulevaisuutta* — Reino Uronen: *Maatalous valtion suunnitelmassa*, Lauri Kettunen: *Kannattaako Suomessa tuottaa maataloustuotteita?*, Pertti Seiskari: *Riittääkö leipä kriiseissä?*, Martti Issakainen: *SITRA ja maatalous*, Juhani Salo: *Tarvitseeko maatalous rakennemuutosta?*

20.3. *Varhaiskasvatustapahtuma* — Kaisu Virkunen: *Miksi lapset häiriintyvät?*, Reijo Wilenius: *Lapsen kasvatuksen hätätilanne Suomessa*, Matti Kuusela: *Lapsi ja lapsen ympäristö*. Paneeli: *Riistetäänkö lapselta lapsuus?*

22.3. *Onko sosiaalinen innovaatio mahdollinen?* — *Ratkaiseko yhteiskunnan kolmijäsenitys nykyongelmia?* Reijo Wilenius: *Yhteiskuntajärjestelmä tietoisuuskysymyksenä*, Stein Stähle: *Miksi puhutaan vain kahdesta yhteiskuntajärjestelmän vaihtoehdosta?* Kommentti: Pentti Malaska, Kari Turunen

29.3. *Ryhmätyö ihmissuhteiden ja teollisuuden ongelmia ratkaisemassa* — Turjo Siivonen: *Ryhmätyön mahdollisuudet ja transaktioanalyysi*, Timo Santalainen: *Ryhmätyön käyttö teollisuudessa (GRID)*

12.4. Markku Lehto: *Kulutus ihmisen tarpeiden tyydyttäjänä*

13.4. Rotislav Holthoer: *Kuoleman ja elämän arvoitus egyptiläisessä kulttuurissa* — Oliko egyptiläisillä meitä syvempi tieto todellisuudesta?

26.4. Erkki Kurenieni ja Nils Enlund: *Tekoäly ja tekoluovuus — mitä mahdollisuuksia tietokoneella on ajatteluun ja luovuuteen?*

3.5. Juha Olavinen ja Lasse Johansson: *Kommuuni — eräs ratkaisu aikamme ongelmiin*, Tutta Runeberg ja Liisa Horelli: *Vasikkahakaprojekti — esimerkki omatoimisuudesta Suomessa*

INKA:n ohjelmistoa

Avoimen yleisötilaisuuksien ohella toimii Kriittisen Korkeakoulun puiteissa edelleen myös Inhimillisen kasvun korkeakoulu (INKA) -projekti, johon osallistuu vakinaisia oppilaita. INKA:lla on oma opinto-ohjelmansa, johon kuuluu luentosarjoja, seminaareja sekä taideaineita. Teemojen yleisen kiinnostavuuden vuoksi viisi INKA:n ohjelmistossa olevaa luentoa pidetään avoimina myös muulle yleisölle. Näiden luentojen alkamisaika on poikkeuksellisesti klo 17 ja ne pidetään ensimmäistä lukuunottamatta keskiviikkoisin.

24.2. Veikko Leväaho: *Itämaisen filosofian ihmiskuva*

25.2. Matti Bergström: *Läketieteen ja fysiologian ihmiskäsitys*

10.3. Lauri Rauhala: *Psykoaterapian ihmiskäsitys*

24.3. Yrjö Engeström: *Marxilainen ihmiskuva*

4.5. Pentti Malaska: *Ihmiskunnan myötäjäiset ja tekniikka — Mitä on tekniikka ja sen tulevaisuus?*

Mahdollisista muutoksista ja lisäyksistä ilmoitetaan seuraavassa Katsauksessa, joka ilmestyy hუhtikuun alussa. Seuraa myös päivälehien ”Tapahtuu täällä viikolla” -palstoja sekä Ylioppilaslehden ”Viikon vinkit” -palsta.

Idealismin arvostelua

Kaikki filosofit eivät vastaa filosofian peruskysymykseen materialistisesti vaan jotkut yrittävät todistella, että henki = idea = jumala on alkuperäinen ja on luonut maailman (objektiiviset idealistit) tai että tajunta luo ulkomaailman (subjektiiviset idealistit). Siis idealistit pitävät ajattelua tai tajuntaa jonain ensisijaisena luontoon, materiaan nähden.

Filosofisella idealismilla on tieto-opilliset ja yhteiskunnalliset juurensa. Idealismin tieto-opilliset juuret juontuvat yksipuolisesta asennoitumisesta tiedostukseen, sen jonkun puolen yliarvioimisesta tai ehdottomana pitämisestä. Tämä ei merkitse että idealismi olisi mielettömyyttä, mutta se on todellisuuden nurinkurista heijastusta. Mutta idealismin syntymiseen tarvitaan myös yhteiskunnallisia edellytyksiä. Idealismi syntyy vain siellä, missä jotkut tiedostuksen erehdykset ja yksipuolisuudet ovat tiettyjen luokkien tai ryhmien etujen mukaisia ja kun nämä ryhmät kannattavat niitä. Usein idealismi ja uskonto käyvät käsi kädessä mutta olisi virhe samaistaa ne.

Idealismin virheellisyydestä huolimatta idealistit ovat usein esittäneet arvokkaita ositustuloksia tai metodeja. On syytä erityisesti mainita objektiivista idealismia edustavan Hegelin kehittämä dialektinen menetelmä. Se ei tietenkään ollut sellaisenaan käyttökelpoinen, mutta sen pohjalta Marx ja Engels esittivät materialistisen *dialektiikan*. Dialektiikan suuri perusajatus on Engelsin mukaan se, että

”maailmaa ei ole käsitettävä valmiiden olioiden yhdistelmäksi, vaan *prosessien* yhdistelmäksi, jossa näennäisen pysyvät oliot yhtä hyvin kuin meidän aivoissamme niistä syntyvät ajatuskuvatkin, käsitteet (ja teoriat, A. H.) ovat jatkuvan ilmaantumisen ja häviämisen keskeytymättömän vaihtelun alaisia”.

Juuri dialektiikassa oli Hegelin filosofian todellinen merkitys ja vallankumouksellinen luonne.

Nykyään idealismi esiintyy lähinnä subjektiivisena idealismina. Subjektiivisessa idealismissa liioitellaan tiedostamisen subjektiivisia aineksia, erityisesti korostetaan aistumusten subjektiivisuutta. Subjektiivisten idealistien mukaan tiedon ainoa kohde onkin ais-

timukset eikä se objektiivinen maailma, joka aiheuttaa aistimukset. Näin he erottavat aistimukset ulkomaailmasta kun tosiasiaa juuri aistimukset yhdistävät tajunnan ulkomaailmaan. Subjektiivinen idealismi johtaa äärimmilleen vietyä solipsismiin, eli sellaiseen käsitykseen, että vain Minä olen olemassa ja kaikki ulkopuoliset oliot ja oma ruumis on vain Minun aistimuksiani ja niiden yhdelmiä. Tämän järjettömän käsityksen kumoaa parhaiten jokapäiväinen elämä. Subjektiiviset idealistit yrittävätkin yleensä kaikin tavoin todistella, että heidän käsityksensä ei johda solipsismiin.

Agnostismin arvostelua

Subjektiivisen idealismin rinnalla tavataan usein agnostisismia. Agnostisismi kieltää tavalla tai toisella ulkomaailman tiedostettavuuden. Kantilainen agnostisismi olettaa, että on olemassa tajuntamme ulkopuolisia ”olioita sinänsä”, jotka aiheuttavat aistimuksemme. Mutta agnostikkojen mukaan nämä oliot sinänsä ovat tiedostamattomia, niistä ei voida tietää mitään, ne ovat tietämyksemme ulkopuolella. Engels painottaa kuinka käytäntö kumoaa käsityksen olioiden sinänsä tiedostamattomuudesta: ”Jos voimme todistaa oikeaksi käsityksemme jostain luonnonilmiöstä sillä, että itse teemme sen, valmistamme sen omista edellytyksistään ja panemme sen kaiken lisäksi palvelemaan tarkoituksiamme, niin Kantin tavoittamaton ”olio sinänsä” on mennyt.” Tämän Engelsin lausunnon tarkoituksena ei ole kumota oliota sinänsä vaan osoittaa, että olio sinänsä on tiedostettavissa ja näin ollen siitä tulee ”olio meitä varten”. Olion sinänsä — käsite on Kantin filosofian myönteinen, materialistinen piirre, Kantin virhe taas oli kieltää olion sinänsä tiedostettavuus. Emme voi Kantin tavoin erottaa jyrkästi toisistaan ”oliota sinänsä” (das Ding an sich), jota ei voi tiedostaa, ja ”oliota meitä varten” (das Ding für uns), joka on meille ilmenevä olio. Ei ole mitään periaatteellista eroa ilmiön ja olion sinänsä välillä. Todellinen ero on jo tiedostetun ja vielä tiedostamattoman välillä. Marxilaisessa filosofiassa käytetään ”olion sinänsä” käsitteen asemasta olemuksen käsitettä. Olemus ja ilmiö eivät käy välittömästi yhteen, sillä jos ne kävisivät, niin tieteellä ei olisi Marxin mu-

kaan mitään tehtävää ja me tietäisimme kaiken. Todellisuudessa tiedostaminen on jatkuvaa liikettä ilmiöstä olemukseen, tunnetusta tuntemattomaan.

Englantilainen agnostikko Hume piti Kantin oliota sinänsä metafyyssisenä käsitteenä. Humelaiset agnostikot esittävät, että aistimustemme aiheuttajista ei voi tietää mitään varmaa. He pitävät aistimuksia ja niiden yhdistelmiä tiedon todellisina kohteina. Käytännössä tiede ei voi lähteä sellaisesta käsityksestä, että sen tutkimuskohteet ovat vain aistimushdistelmiä, joilla ei ole mitään objektiivisuutta. Niinpä agnostikot ollessaan tieteen kannalla ja käsitellessään omaa erityistiedettään, ovat materialisteja, mutta oman tieteesä ulkopuolella, aloilla joita he eivät tunne, he puolustavat agnostisismia. Tämän takia Engels kutsui agnostikkoja häpeileviksi materialisteiksi. Agnostikoille ominainen ristiiriitaisuus puhuu voimakkaasti agnostismia vastaan. (Meillä K. V. Laurikainen viimeksi kirjassaan 'Atomistiikan aatemaailma' on puolustanut agnostisismia. Laurikaisen käsitysten kritiikistä kts. Soihitu 6/1974).

Relativismin arvostelua

Nykyään on tullut jopa eräänlaiseksi muotiasiksi kannattaa relativismia, jonka mukaan ei voida puhua teorioiden objektiivisuudesta tai totuudesta, koska teoriat ovat mukavain erilaisia viitekehityksiä tai lähestymistapoja. Tällöin viitekehityksen "totuuden" ratkaisee sen hyödyllisyys tai käyttökelpoisuus. Relativismin asemista käsin puolustetaan pluralismia, oppia useiden totuuksien olemassaolosta.

Usein relativismia etenkin yhteiskuntatieteiden piirissä käytetään aseena marxilaisuutta vastaan. Kun yhteiskunnallis-taloudellinen tutkimus osoittaa marxismin totuuden mukaisuuden, niin ne, joita tämä ei miellytä, puolustavat omia epätieteellisiä käsityksiään relativismilla. Mutta tämä ei poista sitä tosiasiaa, että toiset käsitykset vastaavat todellisuutta toiset taas eivät.

Mutta relativismilla on myös tietoteoreettiset syynsä, jotka perustuvat tieteen kumouksellisen kehityksen väärinymmärtämiseen. Esim. fysiikassa on tapahtunut harppauksellista kehitystä viime vuosisadan loppupuolelta saakka. Ajatelkaa vain newtonilaisen me-

kanistisen maailmankuvan vaihtumista suhteellisuusteorian maailmankuvaan tai erilaisia kilpailevia teorioita mikromaailman ilmiöistä.

Tieteellisten teorioiden nopeasta vaihtumisesta jotkut ovat tehneet sen virheellisen johtopäätöksen, että teorioilla ei olekaan mitään objektiivista, so. ihmisistä riippumatonta sisältöä. Teoriat nähdään vain työkaluina tai instrumentteina kokemuksen järjestämistä varten. Tällä varjolla kieltäydytään keskustelemasta teorioiden totuudesta. Täten kielletään objektiivisen totuuden olemassaolo. Mutta kumoutuneetkin teoriat sisältävät tosia aineksia, "totuuden jyväsia" ja nekin kuvasavat objektiivista todellisuutta. Kumoutuneista tai hylätyistä teorioista siirtyy yleensä osa uuteen teoriaan tai vanha teoria on uuden rajatapaus. Tämä osoittaa objektiivisen totuuden olemassaolon. Sen sijaan tämä teorioiden kehitys kumoaa sen käsityksen, että tietomme olisi lopullista ja pysyvää. Tieteen kehittyessä tieto uusiintuu, virheelliset käsitykset ja teoriat karsiutuvat pois ja tilalle tulee todempia ja syvempiä käsityksiä ja teorioita. Totuus on prosessin luontoista ja tiedostamisen kehityksen yleislinja on kohti yhä täydellisempää tietoa.

Dialektiikan soveltaminen tietoteoriaan esittää vaatimasta lopullisia ratkaisuja ja ikuisia totuuksia. Tietomme on historiallisesti rajoitettua ja suhteellista mutta tiedostus etenee kohti varmaa tietoa. Tämä ei merkitse etteikö tiedolla olisi objektiivista sisältöä. Objektiivista totuutta ilmaisevat käsitteet ja teoriat eivät ilmaise sitä kerralla ja ehdottomasti vaan likipitään ja suhteellisesti. Materialismi ja empiriokritisismi teoksessaan Lenin kirjoittaa

"Marxin ja Engelsin materialistinen dialektiikka sisältää ehdottomasti relativismin, mutta se ei rajoitu siksi, ts. se myöntää kaikkien tietojemme suhteellisuuden, ei objektiivisen totuuden kieltämisen mielessä, vaan niiden rajojen historiallisen ehdollisuuden mielessä, joissa tietomme lähenevät tätä totuutta". □

Kirjallisuutta:

Engels: Anti-Dühring

Engels: Ludwig Feuerbach ja klassillisen saksalaisen filosofian loppu

Lenin: Materialismi ja empiriokritismi

MITÄ VASEN LAITA TÄNÄÄN SITÄ ISÄNMAA HUOMENNA

Ele Aleniuksella on tapana sanoa, että SKDL on "ainutlaatuinen" yhteistyöjärjestö. Kalevi Haikara, sosialisti Aleniuksen tapaan, on kirjoittanut historiikin ja reportaašin ("poleemisen ja puolueellisen, mutta ei salaillevan eikä valheellisen") siitä, mitä on olla samassa poliittisessa liikkeessä kommunistien kanssa.*

Uskoakseni kirja poistaa aiheettomia epäluuloja kommunisteja kohtaan. Mutta koska teos nimenomaan on tarkoitettu puhdistamaan ilmaa, Haikara tietysti kirjoittaa myös yhteistyön ongelmista ja ongelmien syistä. Kärkevästikin:

"Yleisesti on todettu, että kommunistisille puolueille on ominaista sama totaalisuus kuin esimerkiksi katoliselle kirkolle: ihminen antautuu aatteelle ja puolueelle viimeistä sielunsa sopukkaa myöten" (s. 160).

Ikävä kyllä kommunistejakin tuntuu väliin jäytävän politiikan ammattitauti siinä missä muitakin: arkipäivän realismi, joka pahimmillaan korvaa innostavat ja kannustavat aatteet kuivalla kykenemättömällä kynänsydellä. Tässä Haikara ehkä turhaan mystifioi kommunistit niin hyvässä kuin pahassa.

Mutta kieltämättä suhteessaan perimmäisiin kysymyksiin kommunistinen puolue edelleen tuo mieleen katolisen kirkon: vain sillä itsellään on hallussaan viimeiset totuudet, oman opin mukaan. Kuvitelkaapa ekumeeninen liike, jonka protestantit ja katoliset tasa-vertaisina muodostaisivat! Mahtaisi olla ainutlaatuinen liike.

Jääkööt ekumeenisen yhteistyön ongelma ja uskon asiat tässä taustalle, Katsaus lie-neekin ihan tarpeettoman pakanallinen foorumi niiden setvimiselle. Pakanoita koskettanee sen sijaan lähemmin toinen kirjan tärkeistä teemoista, arka mutta aina ajankoh-tainen: suhde Roomaan.

Moni on ihmetellyt, varsinkin viime keväänä kun Ele Alenius tahtomattaan joutui väit-telyyn Novoje Vremjan kanssa, kuinka Suo-

men ja Neuvostoliiton välistä luottamusta vuosikymmenet rakentaneen liikkeen kärki-mies saattaa joutua avoimeen ristiriitaan suu-ren naapurin eräiden piirien kanssa.

Haikaran kirja selvittää ristiriidan taustan. Kun Ele Aleniukselta vuonna 1965 tuli SKDL:n pääsihteeri, hän ryhtyi julkisesti pu-humaan suomalaisen sisäpolitiikan yhteistyö-asetelmista. Haikara kertoo:

"Hänet kutsuttiin Neuvostoliiton suurlähetys-töön keskustelemaan. Häneltä kysyttiin, millai-nen hänen poliittinen linjansa oli, ja kuunnel-tiin kohteliaasti, kun hän selitti sitä. Neuvosto-liittolaiset esittivät kantanaan, että se oli vää-rä linja... Alenius totesi, että tämä oli hänen linjansa ja ellei se sopinut, piti vaihtaa pää-sihteerä. Tämän jälkeen hän ei ollut Tehtaan-kadun kutsuissa suosituin vieras" (s. 278).

Lähihistorian ivaa on, että Aleniuksen puo-lustama linja löi läpi. Suomalaisessa käytän-nön politiikassa sitä edusti jo seuraavana vuonna alkanut kansanrintamayhteistyö. Ei-kä sillä hyvä: NKP ja koko kommunistinen maailmanliike omaksui hyvin pian "aleni-uslaisen" ajattelun teoriinkin tasolla, suhteessa yhteistyöhön sosialidemokraattien kanssa.

Mutta Alenius oli erehtynyt esittämään oi-keat ajatukset väärään aikaan ja väärässä paikassa.

Toistin tämän Haikaran kuvaaman episo-din seurauksineen havainnollistaakseni, miten suhde Neuvostoliittoon voi suomalaiselle so-sialistille joskus käydä ongelmallisemmaksi kuin monelle porvarille. En nyt ajattele tah-dotonta taistolaista, joka mekaanisesti on kai-kesta samaa mieltä naapurin kanssa. Enkä myöskään puhu yksinomaan niistä porvaril-lisista poliitikoista, jotka nöyristelevät edessä ja puhuvat pahaa selän takana.

Porvarille, edistyksellisellekin, J. K. Paasi-kiven ja U. K. Kekkosen nimillä ristitty suun-taus on todellakin vain jatkoa sille samalle geopolittiselle realismille, jolla jo autono-mian ajan alussa oli edustajansa esimerkiksi G. M. Armfeltissa ja R. H. Rehbinderissä. Armfeltin—Kekkosen linjalla olevalle porva-rille on loppujen lopuksi yhdentekevää, kuka

* *Kalevi Haikara: Isänmaan vasen laita.* Otava 1975, 472 s.

Kremlessä istuu, tsaari vaiko NKP:n pääsihteeri.

Mutta suomalaiselle sosialistille se ei ole ihan yhtä yhdentekevää.

Sosialistisen työväenliikkeen toimintavaus kasvaa niistä ulkopoliittisista realiteeteista, joita yya-sopimus parhaiten ilmentää. Nuo realiteetit ovat myös sen takeena, ettei Suomessa fasismi voi riehua. Näin Chilen vuosikymmenellä minun ei tarvinne vakuuttaa, että kun suomalainen sosialisti puhuu suhteesta Neuvostoliittoon, hänen sanansa ovat vilpittömät: hän ei ainoastaan toista virallisen ulkopoliitiikan vakioliturgiaa.

Jokaiselle todelliselle sosialistille, kommunisteista sosialidemokraatteihin, suhde Neuvostoliittoon on myös monessa suhteessa ideologinen koetinkivi: maana, jonka voitokkaan proletarisen vallankumouksen tuloksena sosialismille avautui realistinen näköala koko maailmassa.

Mutta samalla, juuri syvän sitoutumisensa ja myötäelämisensä vuoksi, sosialistille on tärkeätä säilyttää rehti kriittisyys suhteessaan Neuvostoliittoon. Viittaus generalissimuksen aikaan riittänee perusteluksi.

Kun sosialisti kehittää suhteita ja suhtautumista Neuvostoliittoon, hän tekee sitä väistämättä pitkänkin tähtäyksen tarpeita varten: hän luo samalla pohjaa tulevan sosialistisen Suomen ulkopoliitikalle. Vaikka jotkut porvarit toisessa tasavallassa jotenkuten selviävätkin sillä, että puhuvat Tehtaankadulla yhtä ja tupailloissa toista, se ei ole kestävä toimintamalli sosialistille.

Näin on syntynyt tarve sellaiseen "alenuislaiseen" rehtiin luottamuslinjaan, jossa selkeään pyrkimykseen lisätä luottamusta Suomen ja suuren sosialistisen naapurin kesken myös yhdistyy terve kansallinen itsetunto ja halu puolustaa suomalaisen työtätekevän väestön piirissä syntyneitä näkökantoja silloinkin, kun ne poikkeavat naapurin näkemyksistä.

Kuten Haikaran kirjasta selviää, tällä linjalla on vielä oppimista, jotta se osaisi tehdä itsensä oikein ymmärretyksi ja hyväksytyksi.

Kun Urho Kekkosen aika Suomen politiikassa päättyy, mitäs sitten? Mikä on toisen tasavallan hajoita- ja hallitse-koulussa parkkiintuneiden (suomettuneiden?) poliitikkojen rooli tulevaisuudessa? (Ehkäpä kepunkin riveistä geopolitiittisen tarpeen vaatiessa voisi aikanaan nousta sosialismin asialle vihkiyty-

mään valmiita internationalisteja?)

Kun Kekkosen aika päättyy, ei ole enää toista tasavaltaa. Mitäpä muuta tämä toinen tasavalta onkaan ollut kuin kotikapitalismin gaullistista tekehengitystä ulkopoliittisen realismin voimin. Mutta EEC:nkään happilaitteet eivät suomalaista kapitalistista järjestelmää loputtomiin pidä hengissä.

Mikä sitäpaitsi on oleva Neuvostoliiton Suomen-politiikka tulevaisuudessa?

Olen havainnut länsilehdistön kiivaasti spekuloivan lähiaikojen vahdinvaihdolla neuvostojohdossa ja sillä, mitkä tendenssit saavat ylliotteen: teknokraattiset, nationalistiset, restauratiiviset, modernisoivat... Epäilemättä Neuvostoliiton sisäpolitiikka, koko neuvostoyhteiskunta, on mielenkiintoisessa vaiheessa. Sosialistisen rakennustyön tulokset tuotantovoimien kehityksessä ovat olleet valtavat. Yhteiskunnan rakenteissa täytyy tietysti tapahtua vastavuoroista sopeutumista tuohon kehitykseen.

Mutta tuskinpa sisäpoliittiset muutokset naapurissa sentään niin laajoja ovat, että ne sellaisenaan oleellisesti muuttaisivat Neuvostoliiton Suomen-politiikkaa, Kekkosen mentytäkään.

Kansainvälisesti kolmas suomalainen tasavalta kuitenkin tulee olemaan toisessa asemassa kuin tämä toinen, Neuvostoliitonkin kannalta. Sillä kun ETYK-Eurooppa lopullisesti on luotu — ja saattaahan se tietysti viedä aikansa — rauhanomaisen rinnakkaiselon näyteikkunaa ei enää tarvita. Ja ellei Suomesta tehdä kapitalismin ulkomuseota, maamme tielle sosialismiin ei enää ole kansainvälisiä esteitä.

Kolmas tasavaltakaan silti tuskin vielä on sosialistinen sekään, ei ainakaan yhdellä rysäyksellä: meille kieltämättä luontuisi parhaiten — jatkona nykyiselle roolille — asteittaisen, demokraattisen ja rauhanomaisen sosialismiin siirtymisen mallimaan osa. Ken elää hän näkee.

Nämä reunamerkinnot ovat siis, ettei aihe unohtuisi, syntyneet Kalevi Haikaran SKDL-kirjan pohjalta. Mutta kun itse olen vakuutunut siitä, että kansandemokraattinen liike on tässä maassa tulevaisuuden liikettä, minun kai olisi turha kiistää käsitystäni, että myös SKDL:n ongelmat tänään voivat olla koko Suomen ongelmia huomenna.

Voisi olla viisasta lukea Haikaran kirja vähän siitakin sihdistä. □

YHTEISKUNTA JA HENKINEN KASVU

Henkinen, kulttuurinen tai inhimillinen kasvu on aina mitä syvimmissä mielessä omaehtoinen prosessi; kukaan ei voi tehdä sitä toiselle valmiiksi eikä sitä voi määrätä tapahtuvaksi lailla tai valtioneuvoston päätöksellä.

Vielä kymmenen vuotta sitten riitti taloudellinen kasvu antamaan yhteiskunnalle sen toimintaa suuntaavan tavoitteen. Ihmiskunta katkoi ripeässä tahdissa köyhyyden kahleita. Jos jonkun toisia suurempi vauraus herätti kysymyksen oikeudenmukaisuudesta, köyhää lohdutettiin sillä toivolla, että hänkin pääsee jo lähitulevaisuudessa aineellisesta vauraudesta osalliseksi. Aineellisen vaurauden nähtiin ikäänkuin automaattisesti tuovan mukanaan myös henkisen rikkauden edellytykset köyhyyden kourissa viruneelle ihmisten enemmistölle.

Nyt tuo tulevaisuudenkuva on kokonaan muuttunut, sillä tiedämme

— että suurikaan aineellinen vauraus ei sellaisenaan automaattisesti tuo mukanaan tyydyttävää inhimillistä elämää, usein kai päinvastoin;

— että maapallon rajalliset resurssit eivät koskaan tee mahdolliseksi maapallon asujaimiston enemmistölle nykyisen amerikkalaisen keskiluokan aineellista vaurautta, mikä samalla on tehnyt taloudellisen eriarvoisuuden moraalisesti tuomittavaksi; ja

— että kehitysmaiden aseman osittainen vahvistuminen raaka-aineiden myyjänä, luonnonvarojen ehtymisen aiheuttama raaka-aineiden hinnan nousu ja teollisen maailman sisäisen infrastruktuurin kalleus ovat jo lopettamassa taloudellisen kasvun.

Me olemme siirtyneet aivan uudenlaiseen tilanteeseen, jossa taloudellisen kasvun henkiset perusteet ovat ruhjoutuneet rikki. Se merkitsee samalla, ainakin länsimaissa, maailmankuvan hidasta hajoamista: vanha tavoite on osoittautunut vääräksi, mutta uutta ei ole antaa sijaan. Käytännössä tämä ilmenee mm. siinä, että puolueemme eivät osaa — marksilais-leniniläistä lukuunotta-

matta — osoittaa kansalaisille mitään selasta vakavasti otettavaa pitkän tähtäyksen tavoitetta, joka voisi johtaa inhimillisempään yhteiskuntaan.

Olemme rehellisesti sanoen kasvun takalukossa. Tuntuu joskus raa'alta puhua kauniita ideoita henkisestä kasvusta ihmisille, jotka päivästä päivään kamppailevat, osittain itse aiheutetuissa osittain todellisissa, taloudellisissa vaikeuksissa. Tämän päivän ongelmiin ei markkinoilla näytä olevan juuri muita lääkkeitä kuin kasvun epätoivoinen jatkaminen, vaikka tämä tie mitä selvemmin tuhoaa sekä luonnon että ihmisen realiteetteja..

Edessämme on suunnan muutos, mutta me emme vielä näe sen suuntaa emmekä ymmärrä sen laajuutta.

Sosiaalinen aikapommi

Aikaamme leimaavat pahenevat sosiaaliset ongelmat. Minulle konkreettinen kysymys on ollut se, miten saada aikaan nuorisorikollisissa sellainen henkinen kasvu, joka kykenee vapauttamaan esim. koulukodeissa olevat nuoret heitä lähes lainomaisesti määräävästä rikos-, päihde- ja vankilakierteestä. Yleensäkin sosiaali- ja suojelukasvatustyötä tekevien käsien läpi kulkee vuosittain satoja nuoria, joista vain muutamat poikkeukset pääsevät kiinni ihmisarvoiseen elämään.

Pahimpien sosiaalisten ongelmien syntyä voidaan jäljittää viime vuosisadan maaseudun tilattoman väestön nopeaan lisääntymiseen, minkä ”peruna ja rokotus” tekivät mahdolliseksi. Väestön lisäys tapahtui suureksi osaksi juuri tässä ryhmässä, jonka oli henkensä pitimiksi pakko joko vaeltaa satunnaississa töissä alueelta toiselle tai ahtautua sosiaalisesti, erityisesti asunto-oloiltaan alarvoisiin kaupunkeihin. Tämä tilanne ei mahdollistanut tyydyttävää sosiaalista ympäristöä, eikä etenkin perhe-elämää. Varsin usein suuri perhe jäi loppuunräkähtyn äidin harteille tilanteessa, jossa mies oli joko loputtomassa alkoholikierteessä tai vältti kokonaan kosketusta perheeseensä. Ylipäättään vastuulliset ihmisten väliset suhteet vaikeutuivat, minkä seuraukset näkyvät edelleen erityisesti vaikeina tunne-elämän vaurioina.

Nykypäivän kaupunki on luonnollisesti sosiaalisissa suhteissa kokonaan toisenlainen kuin aikaisemmin. Mutta siitä huolimatta kaupunkeihin tiivistyy edelleen sosiaalisten suhteiden murskaamo, joka rikkoo tyydyttävät ihmisten väliset suhteet. Me tunnemme tuon prosessin luonteen tavattoman huonosti, mutta sen jäljet näkyvät sellaisten sosiaalisten ongelmien kasvamisena kuin perhe-elämän häiriöt, ihmissuhdevaikeudet, mielen-terveyden häiriöt, erilaiset nuoriso- ja koulu-ongelmat sekä päihteiden käyttö. Korostet-
 nen taloudellisen vaurauden ihannoiti joh-
 taa myös rikollisen käyttäytymisen itsestään-
 selvyyteen ja sitä perustelemaan kulttuuriin;
 elämän mielettömyys ja tyhjiys katkaistaan
 alkoholi- ja huume-kierteellä aina kun siihen
 on mahdollisuus.

Tämän päivän sosiaalityö ei tiedä todel-
 lista ratkaisua näihin ongelmiin, vaikka se
 parhaansa yrittääkin. Tämä tausta tekee kui-
 tenkin vielä pulmallisemmaksi sen kaupun-
 gistumiskiirteen, joka on ollut leimallista so-
 dan jälkeiselle ajalle. Osovasti on sanottu,
 että paraikaa on kasvamassa varsinainen so-
 siaalinen aikapommi. Nykyinen nuoriso saa
 vain harvoin sellaisen pääoman, jonka va-
 rassa tyydyttävän elämän eläminen käy mah-
 dolliseksi. Minusta on itsestään selvää, että
 tämäntapaiset ongelmat on voitava ratkais-
 ta, ennen kuin voimme vakavasti puhua hen-
 kisen kasvun edellytyksistä.

Viime vuosikymmenien yhteiskuntapoli-
 tiikka on kiinnittänyt päähuomion ihmisen
 aineellisiin tarpeisiin, ja poliittinen päätök-
 senteko tekee niin edelleen. Tällä yksisil-
 mäisyydellä on aiheutettu korvaamaton va-
 hinko niille edellytyksille, jotka ovat tarpeen
 sosiaaliselle ja henkiselle hyvinvoinnille. Osit-
 tain tämä tietysti johtuu siitä epämääräi-
 syydestä, jolla ihminen sosiaalisena ja henki-
 senä olentona käsitetään.

Inhimillisemmän yhteiskunnan mahdollisuudet

Nykyistä yhteiskuntatilaa kyetään kyllä pe-
 rustellusti arvostelemaan, mutta uusien vaih-
 toehtojen esittäminen on jo paljon vaikeam-
 paa. Sellainen on tietysti tavattoman kiusal-
 lista. Olen yrittänyt ymmärtää tilanteemme
 taustaa muutamien akateemikko G. H. von
 Wrightin esittämien ajatusten valossa.

Eräässä haastattelussa (Ylioppilaslehti
 34/1971) von Wright totesi, että "taloudelli-

sen kasvun ihanteen ohjaamalla yhteiskunta-
 kehityksellä on yhä ilmeisemmäksi käyviä
 turmiollisia seurauksia sekä ekologisella että
 sosiaalisella alalla".

Mutta ihanne on syvään juurtunut, "el-
 lei ihmisluontoon sinänsä, niin ainakin teollis-
 tuneen ja sekularisoituneen yhteiskunnan ih-
 misen luontoon". Hänen mukaansa on ole-
 massa monenlaista kapinalliketta, mutta ne
 saattavat olla pikemminkin teollisten yhteis-
 kuntien sairauden oireita kuin tienviittoja
 parempaan elämään.

Akateemikko von Wright odotti kuiten-
 kin kehityksen jatkuvan "voittopuolisesti sa-
 manlaisen kasvuihanteen määräämään suun-
 taan kuin nykyisinkin. Mutta tämä ei voi
 tapahtua rangaistuksetta. Yhteiskuntien sis-
 säisten jännitysten ja vastakohtien voidaan
 odottaa kasvavan, samoin kuin yksityisten
 ihmisen vieraantumisen omasta työstään ja
 heidän elämänsä kokemisen mielettömäksi
 ja tyhjäksi."

Eräässä myöhemmässä yhteydessä von
 Wright käsitteli uudelleen inhimillisen yhteis-
 kunnan toteutumista. Hänen mukaansa kes-
 tää yleensä kymmeniä vuosia, ennenkuin jo-
 kin merkittävä yhteiskunnallinen muutos saa
 sen luonteen kuvaavan teorian, joka samalla
 kykenee ratkaisemaan muutoksen aiheutta-
 mat ongelmat. Tätä teoriaa edeltää kuitenkin
 aina monilukuinen ja sekava joukko intoili-
 joita ja idealisteja, jotka valmistavat teorian
 luomisen henkistä pohjaa.

Me elämme nyt toisen teollisen vallan-
 kumouksen jälkeisessä taloudellisten, sosiaa-
 listen ja henkisten ongelmien leimaamassa
 yhteiskunnassa. Myös nyt esiintyy idealisteja,
 jotka puhuvat luonnonsuojelun, ihmisyyden,
 paremman elämän ja uudella lailla nähdyn
 henkisen kasvun puolesta.

Ehkä näitä idealisteja, heidän ajoittaisesta
 sekavuudestaan ja epärealistisuudestaan huo-
 limatta, kannattaa kuunnella tarkasti, sillä
 heissä saattaa piillä sellainen siemen, jonka
 kasvaminen mahdollistaa inhimillisen yhteis-
 kunnan toteutumisen. — Jos hahmotamme
 ajankohtamme taustan näin, saamme henki-
 siä perusteita sietää nykyistä epävarmuutta
 ja ponnistella samalla osana inhimillisen yhe-
 iskunnan toteutumisen prosessia. Yksi osa
 sitä toimintaa on nykyistä kohdallisemman ja
 elävämmän kuvan saaminen ihmisen henki-
 sen kasvun mahdollisuuksista ja tämän kas-
 vun luonteesta. □

MIHIN VAPAA-AIKA VAPAUTTAA?

Niinsanotun vapaa-ajan käyttö on tärkeä niin yhteisön omaksuman arvojärjestelmän säilymisen kuin koko kulttuurin kehityksen kannalta. Miten tämä on otettu huomioon päätöksissä, jotka koskevat ihmisten kokonaisajankäyttöä. Ammattijärjestöt kiistelevät työajoista ja työehtosopimuksista, toisaalla tehdään esim. koulutusta tai terveydenhoitoa koskevia päätöksiä, mutta kuka on kiinnostunut siitä, mitä ihmiset tekevät työajan ja koulunkäynnin ulkopuolelle jäävänä aikana. Voitanee laskea, että viikon 168 tunnista lepo vie 60—70 tuntia ja jäljelle jäävästä 100 tunnista noin puolet kuluu työhön ja työmatkoihin.

Vapaa-ajan käytöstä ovat toistaiseksi olleet huolissaan lähinnä vapaat kansansivistysjärjestöt, joskin yleisempää kiinnostusta siitä kohtaan on viime aikoina virinnyt mm. kulttuurimme ilmeisen alkoholisoitumisen johdosta. Jyväskylässä äskettäin tehdyn tutkimuksemme mukaan joka viidennessä perheessä isä käyttää niin runsaasti alkoholia, että se on perheessä ongelma. Sellaisia isiä, jotka eivät lainkaan käytä alkoholia tai käyttävät sitä vain hyvin vähän, oli vain 14 %. Äitien käyttäytyminen on vastuuntuntoisempaa: runsasta alkoholinkäyttöä ei ole juuri ollenkaan ja noin 2/3 ei joko käytä lainkaan tai rajoittaa sen vain harvinaisiin tilaisuuksiin. Kansallinen ongelmamme on, miten saada isien vastuuntuntoa perheistään ja lapsistaan lisääntymään siten, että prosenttiluvut muistuttaisivat edes naisten nykyisen käytön jakaumaa. Miesten raskaampi tai yksitoikkosempi työ ei tätä eroa selitä, sillä naiset työskentelevät myös kodin ulkopuolella yksitoikkosisissa tehtävissä ja sen lisäksi tekevät toisen työpäivän kodin taloustöissä. Eikä kotiäitienkään jatkuva kolmivuorotyö ole helppoa ilman talous- ja lastenhoitoapua. Jääkö miehille liikaa vapaa-aikaa? Lisätäänkö kulttuurimme alkoholisoitumista työaikaa lyhentämällä?

Ihmisten suhtautuminen työhön ja vapaa-aikaan on parissakymmenessä vuodessa il-

meisesti suuresti muuttunut. Eräissä ammateissa, kuten maanviljelijäperheissä, eivät työ ja vapaa-aika vielääkään erotu selvästi toisistaan. On luonnollista, että levon aikana mietitään ja suunnitellaan seuraavia työtehtäviä. Samoin on itsenäisten yrittäjien, vastuullisissa työjohtotehtävissä toimivien sekä taiteen ja tieteen palvelijoiden laita. On tehtäviä, jotka vaativat jatkuvaa itsensä kehittämistä, jolloin vapaa-ajan ongelma on lähinnä se, miten saada aika riittämään erilaisten velvoitteiden kesken.

Kun työstä puuttuu tämä itsensä kehittämisen stressi, alkaa vapaa-aika käsitteellisesti irrottautua. Mitä täydellisempään työnjakoon mennään, sitä vähemmän on työn tuloksista riippuvainen yksityisen työntekijän panoksesta ja sitä vähemmän työn toteutus vaatii luovaa panosta. Työ aloitetaan tietyllä kellovolyymillä ja lopetetaan toisella. Sen jälkeen ei ole mitään velvollisuutta ajatella työtä.

Suunnittelija-ammattikunnan perustaminen on huolestuttava merkki ihmisen vie-raantumisesta työstä, jonka haittavaikutuksia on nähtävissä monilla aloilla niin työelämän kuin koulutuksenkin piirissä. Jos työ aikaisemmin on merkinnyt ihmisen aineellisten, sosiaalisten ja henkisten tavoitteiden tyydyttämistä, ovat viimeaikaiset pyrkimykset työn suunnittelun ja hallinnon erottamiseksi toteutuksesta olleet omiaan vähentämään työn luovaa luonnetta ja siten myös henkisten tavoitteiden toteutumismahdollisuuksia työssä.

Tämän kehityksen johdosta tulee yhä keskeisemmäksi kysymys siitä, mitä ihmiset tekevät työajan ulkopuolelle jäävänä aikana. Jos työ ei vaadi ihmiseltä henkistä kasvua, on kovin paljon vaadittu, ihmisiltä yksilöinä, että he itse etsisivät itselleen jonkin muun tavan toteuttaa itseään, sillä 1) itsensä ja samalla yhteisön kehittäminen vaatii perustaitoja — ei aikuinen lähde viulutunneille tai kuvataidekerhoon, jos hän ei osaa yhtään soittaa tai maalata, 2) liikkeelle lähtö vaatii energiaa — harrastustoiminnan virkistävään vaikutukseen tottumaton ei rasittavan työpäivän päälle jaksa ajatella ryhtymistä enää mihinkään uuteen.

Vapaa-ajan käyttö Jyväskylässä

Äskettäin on Jyväskylässä valmistunut muutamia tutkimuksia, jotka hyvin yhdenmukaisesti kuvaavat vapaa-ajan käytön nykytilaa kaupungissamme. Ne paljastavat, että aktiivisia henkisiä harrastuksia, joissa itse tuotetaan kulttuuria soittamalla, kirjoittamalla tms. tavalla, on vain 10 %:lla kaupunkimme työikäisestä väestöstä. 30—40 % käyvät joskus taidetilaisuuksissa, mutta tätä lukua nostavat työpaikkojen järjestämät teatteriesitykset, jotka monilla olivat ainoita taidetilaisuuksissa käyntejä. Uskonnolliset harrastukset, kirkossa ja seuroissa käynti, oli tutkimusten mukaan myös vähäistä, vain kolmasosaa väestöstä koskettavia. Luku-harrastukset ovat samoin vähäisiä: yli 10 % naisista ei lue mitään, ei edes sanomalehteä, ja 80 % heistä ei opiskele mitään. Miehet lukevat enemmän, ainakin sanomalehtiä. Television katsomiseen jää kuitenkin aikaa: vain noin neljäsosa asukkaista rajoittaa katselun satunnaisiin tilanteisiin.

Mitä sitten tehdään muuta kuin katsotaan televisiota ja luetaan sanomalehtiä? Jotkut puuhailevat autonsa parissa, noin kolmasosa miehistä vähintään muutaman kerran kuu-kaudessa, ja toiset kalastelevat. Puutarha-, lumi- ja puutöitä on myös monilla. Naisista lähes jokainen käy ostoksilla, laittaa päivätyön lisäksi ruokaa, tiskaa, siivoaa ja huoltaa vaatteita. Kolmasosaa miehistä nämä tehtävät eivät lainkaan rasita.

Sosiaalisia tarpeita tyydytetään kyläilemällä ja matkaillemalla. Noin 60 % osallistuu johonkin seurusteluun vähintään kaksi kertaa kuukaudessa, mikä ei ole kovin paljoa, kun tämä sisältää myös yhteydet sukulaisiin. Ruumiinkulttuurin ylläpito on tavoittanut monet. Naiset ovat kuitenkin miehiä passiivisempia, taloustöiden ja lastenhoidon rajoit- taessa n. 40 %:a. Miesten vapaa-ajan käyt- töä eivät kotiaskareet rasita: vain 3 % ilmai- si tällaisen esteen liikuntaharrastuksilleen.

Muita vapaa-ajan käyttömuotoja olivat veikkaaminen, ristisanat, kortinpeluu, bingo ja, hyvin harvoilla, järjestötoiminta. Ylitöi- hin vapaa-aikaa ei juuri kulu, verotus pitää siitä huolen.

Mitä pitäisi tehdä henkisten harrastusten lisäämiseksi? Olennaista on tarvittavien perustaitojen luominen jo lapsille, jotta he ai- kuisenakin vielä kaipaavat harrastusten suo-

maa virkistystä työnsä vastapainoksi. Tutki- muksemme mukaan kotien kannustava suh- tautuminen lasten harrastustoimintaan, sa- moin kuin koulun tarjoamat mahdollisuudet vapaa-ajan käytön erityistaitojen kehittämi- seen, olivat erittäin merkittävässä yhteydessä lapsen harrastusaktiivisuuteen. Harrastuksiin- sa syventyvä nuori ei jouda vetelehtimään kaduilla ja tanssipaikeilla. Alkoholinkäyttö ja tupakanpolto ei ole heidän keskuudessaan myöskään niin yleistä kuin vailla harrastuksia olevilla. Kasvatuksen painopiste on tässäkin asiassa lapsissa, murrosikäiselle tai aikuiselle on turha esittää moitteita siitä, että heillä ei ole harrastuksia.

Jos me pyrimme siihen, että vapaa-aika on yksilöä ja yhteisöä kehittävää eikä vau- rioittavaa, me tarvitsemme suunnitelmalli- suutta tämän tavoitteen toteuttamiseksi sekä kasvatustyössä että yhteisten varojen käytössä. Ehkäpä jo koulukasvatuksen sisältö ja tavoit- teet ovat liiaksi työtä ja vapaa-aikaa erotte- levia. Kasvattaako koulu meistä työllä stres- satun kansan, jolta puuttuu toiminnan iloa ja halua itsensä jatkuvaan kehittämiseen? □

JYVÄSKYLÄN AVOIN KULTTUURIKESKUS

Jyväskylän Avoin Kulttuurikeskus (JAK) aloitti toimintansa viime syksynä (ks. Kat- saus 5/75). Ensimmäisen toimintasyksyn yleistemana oli ”henkisen kasvun edellytyk- set”, jonka satoa olivat edellä julkaistut Sep- po Niemelän ja apul.prof. Lea Pitkäsen alus- tukset.

Kevään 1976 toiminnassa tarkastellaan ih- miskuvaa erilaisissa aatejärjestelmissä neljän alustuksen pohjalta. Teemoina ovat intialai- sen filosofian ihmiskäsitys, kristillinen ihmis- käsitys, marksilainen ihmiskäsitys, sekä uu- teen ihmiskuvaan.

Lisäksi JAK järjestää kulttuurin nykyti- laa käsittelevän tapahtuman, jossa suoma- laisen kulttuurin järjestelmän lisäksi tutki- taan yksinäisyyttä, perhettä ja työtä. Kevää- seen kuuluu myös muutama konsertti sekä alustuksia, keskustelua ja taide-esityksiä si- sältävä lauantaitapahtuma Keuruulla. Yksi- tyiskohtainen ohjelma valmistuu helmikuun alussa. Tiedustelut: Risto Suurla 941/253 387 tai Paavo Kuusimäki (Jyväskylän yliopisto).

KIRJOJA

Maailmansysteemin orgaanista kasvua kohti

Mihajlo Mesarovic—Eduard Pestel: Ihmiskunta tienhaarassa. Suom. Hannu Taanila. Weilin + Göös 1975.

Mesarovicin ja Pestelin kirjoittama Rooman klubin 2. raportti on tärkeä käännekohta länsimaisen ekologisen tiedostamisprosessin kehityksessä. Emotionaalisesta koko maapalloa uhkaavasta tuomiopäiväjulistuksesta on siirrytty harkitsevaan, viileään maanosien ja kriisin eri osa-alueiden ratkaisuvaihtoehtojen konkreettiseen tarkasteluun.

2. raportti esittää kohuttua ja menetelmiltään virheellistä 1. (Kasvunrajat) raporttia huomattavasti vakuuttavamman näkemyksen ihmiskunnan eloonjäämisen strategiasta. Vaihtoehtoisia mahdollisuuksia tarjoavat skenaarit osoittavat pelottavalla varmuudella tasapainopolitiikan välttämättömyyden ja kiireellisuuden.

Moniulotteisuudestaan huolimatta 2. raportin heikkoutena on maapallon eri osa-alueiden kulttuuri-ilmaston tarkastelun puute. Rikkaiden teollisten yhteiskuntien kiihtyvä muutosshokki, informaatiotulva ja uuslukutaidottomuus estävät ekologisen tiedostamisprosessin etenemisen ja kuuluvat myös olennaisena osana ihmiskunnan suureen problematiikkaan. Samoin siihen kuuluu poliittisen arvo maailman ja vallankäytön kiihkoton kokonaisvaltainen kartoitus, jonka puutteen tekijät tosin rehellisesti saatesanoissaan tunnustavat.

2. raportin runsaaseen oivallusantiin kuuluu kasvukäsityksen selvittäminen. Nykyään kasvusta usein puhutaan ikäänkuin se olisi eriytymätöntä, jatkuvaa, pelkkää määrällistä kasvua. Kuitenkin maailmansysteemin kasvu on orgaanista, jolloin kasvu eri alueilla on sangen pitkälle eriytynyttä. Ekologinen katastrofi ei suinkaan tapahdu yhtäaikaaisesti koko maapallolla, vaan osittaisia kriisejä puhkeaa siellä täällä. Maailmansysteemin eri osien suuren riippuvuuden johdosta nämä kriisit kyllä heijastuvat myös muualla. Toisaalta kaikki alueet joutuvat ajan mittaan vuorollaan tuhon kohteiksi, jos nykyinen elämänmeno niillä jatkuu.

2. raportti tuo mielenkiintoisesti esiin monet alueelliset, toiminnalliset, määrälliset yms. rajat, mutta pyrkii asettamaan tavoitteet liian lähelle niitä. Jos ekologisen elämänmuodon raamit lyödään kartoitettujen rajojen lähituntumaan, jää sekä luonnolle että ihmiselle varsin vähän pakosta ja säännöistä vapaata liikkuma-alaa. Jotta tulevaisuuden elämänmuoto olisi tasapainotalouden ehdot täyttävä ja myös todella humanistinen, on rajojen ja raamien väliin jätettävä runsaasti tilaa. Nykyiset alkoholin ja tupakan anti-kampanjat ja pakolliset happihölkät osoittavat, miten vaikeaa on ihmisten taivuttaminen sinänsä oikean ja terveellisen elämäntavan rajoihin.

Rooman klubin 2. raportti on merkittävä edistysaskel siinä kokonaiskehityksessä, jonka toivottuna lopputuloksena on ihmiskunnan siirtyminen

suunnitelmalliseen orgaaniseen kasvuun. Tiedostamisprosessin edelleen edetessä on tarkoin varottava, ettei ekologia itse eriydy ”yksiulotteiseksi teologiaksi”. Tämän johdosta on syytä suosia Taanilan kaltaisia kansan miehiä kääntäjinä.

Martti Niemi

Aateradikaali, moraalikonservatiivi

Santeri Alkio — maalaispolitiikkaa. Toim. Kyösti Pulliainen—Viljo Laitinen. Kirjayhtymä. 1975.

Santeri Alkion eräiden keskeisten ajatusten ja kirjoitusten kokoomateos tarjoaa melkoisen joukon unhoonjoutuneita teräviä oivalluksia 1900-luvun alkuvuosikymmeniltä. Alkiota voidaan perustellusti pitää aikansa aateradikaalina ja hänen monet kaukokatseiset ennustuksensa ovat näinä aikoina toteutumassa.

Pulliaisen—Laitisen tarkoituksenmukaisuusvalinnat ja painotukset taloudellis-yhteiskunnalliseen suuntaan näkyvät selvästi ja teos antaa jossain määrin yksioikoisen kuvan Alkion ajatuksista. ”Laihian profeetta” oli koko tuluiselta sielultaan ankarapuoleinen moraalikonservatiivi, mitä kirjan toimittajat varsin tietoisesti peittelevät.

Aateradikaalina Alkiolla on arvostustasolla paljonkin sanottavaa nykyisiin kriiseihin. Maatalouden ensiarvoisen tärkeä asema on tunnustettava, sivistys ja kansankulttuuri herätettävä henkiin, kaupungistumisesta ja keskittymisestä luovuttava jne.

Asennetasolla alkioilaiset nuhdessaarnat ja kieltoilait sensijaan varsin huonosti soveltuvat 1970-luvun joustavan suvaitsevaisen ilmapiiriin. Alkion kurinalaisuus ja ehdottomuus näkyy myös yhteiskunta-ajatusten sisällössä. Ne ovat melkoisen yksiulotteisia ja suoraviivaisia; vailla älyllisiä syrjähyppyjä ja nyanssien hienojakoista erittelyä. Toisaalta Alkion kieli on suoruudessaan ja osuvuudessaan nautittavaa ja osoittaa hänen tuskaisen sivistäytymispyrkimyksensä voiman ja laajuuden.

Kun Maalaisliitto perustettiin 1906 sai Alkion ajatuksilla varmasti jäsenkirjan. Vuoden 1976 Keskustapuolueessa Alkion aatoksilla tuskin jäsenkirjaa kehtaa näyttää. Pulliaisen—Laitisen kokoomateos sopii puolueen monen nykyisen isokenkäisen kirjahyllyyn. Sinne lakikirjan ja raamatun välimaastoon.

Martti Niemi

Eletään, tehdään kirjoja

Hannu Salama: Pentti Saarikoski. Legenda jo eläessään. WSOY 1975.

Kun Salama lähtee kirjoittamaan Saarikoskesta, niin siinä moni ajattelee, että nyt kaverit panevat pystyyn keskinäisen kehumisen kerhon siitä kuka on enemmän aikaansaanut hämminkiä näihin kotoisiin pieniin ympyröihimme. Ennakkoluulot kuitenkin pian karisevat, kuvat eivät jää pintaan, asioiden

keskipiste ei ole Hansa ja koskispullo, vaan kirjailijan todellisuus ja yhteiskunnan todellisuus. Salama tekee raporttia Saarikoskesta, mutta ei legendasta vaan ihmisestä. Ja samalla hän tekee raporttia Salamasta, tämän suhteesta Saarikoskeen, kirjallisuuteen ja yhteiskuntaan, myös omaan itseensä. Kaikesta tästä kasvaa voimakas persoonallinen analyysi, joka pureutuu harvinaisen rehellisesti ja avoimesti tärkeimpiin kysymyksiin, joita kirjailija kohtaa.

Salama on rakentanut kirjansa mielenkiintoisesti. Toisen osan siitä muodostaa hänen vuoden 1975 keväällä tekemänsä haastattelu Saarikoskesta tämän nykyisessä kotimaassa Ruotsissa, toisen — edellisen kanssa lomittuvan — osan taas Saarikosken päiväkirjan katkelmat vuoden 1973 lopulta vuoden 1975 heinäkuulle. Kolmantena osana teoksessa on prologi, Salaman yksinpuhelu siitä millaista on tehdä kirjaa Saarikoskesta, miten Saarikoski hänelle avautuu.

Haastatteluaineisto valaisee Saarikosken nykyhetkeä, pyrkimystä pois tilanteesta joka oli ajautunut lukkoon, sellaiseen ympäristöön joka saattaa antaa mahdollisuuden johonkin uuteen kokemiseen ja uuteen ilmenemiseen myös kirjailijana. Saarikoski on aina ollut enemmän kosmopoliitti kuin nationalisti ja hänen halunsa löytää Eurooppa on paljon muuta kuin käydä siellä tai kääntää sitä suomeksi. Hän haluaa saavuttaa siinä aseman itselleen, ei statusta vaan hyväksymisen ja arvostuksen kirjailijana. Ja se edellyttää pääsyä sinne konkreettisesti. Se taas ei tapahdu muuten kuin katkaisemalla sillat ”kotimaahan” myös käytännössä. Tälle pohjalle rakentuu tuo haastattelu.

Haastattelun sisällössä peilautuu koko saarikoskelaisuus; se miten nuoresta nerosta koulussa tuli nuori radikaali kulttuuriin; se miten porvariskodin kasvatista tuli kommunisti ja miten hänestä tuli puolueen jäsen vasta siinä vaiheessa kun hän yksilönä alkoi ajautua ulos liikkeestä; se miten hän vuosien karttuessa alkaa kokea työnsä yhä vakavampana haasteena.

Salaman ja Saarikosken dialogi ei varmaankaan miellytä kaikkia, sillä se sisältää melkoista kritiikkiä kommunistista liikkeestä kohtaan. Mutta Saarikosken kritiikki lähtee samalta pohjalta kuin hänen kritiikkinsä itseäänkin kohtaan, ilman kritiikkiä ei voi olla kehitystä eteenpäin: ”Jokainen järjestelmä johon ei kuulu kritikoivaa ja muuttavaa instituutiota, on luonnollisesti tuomittu tuhoutumaan.” Kirja päättyy ajankohtaiseen tilanteeseen, tapaus Rossiin ja muihin, joista Saarikoski toteaa viimeisimmässä kirjassa olevassa kirjeessään että ”Rossi ja kumppanit ovat kuin fyysikoita, jotka eivät tiedä että Einstein syntyi, puhumattakaan siitä, että tietäisivät hänen jo kuolleen.”

Salaman kirja Saarikoskesta ei ole tietenkään pelkästään vuoropuhelua politiikasta, mutta tälläkin tasolla kysymys on ihmisten älyllisestä dialogista, jossa yhteinen nimittäjä on dynaamisuus, elämän jatkamisen kokonaisuus, joka ei ole vain suvunjatkamista, vaan yhteiskunnan jatkamista, kirjallisuuden jatkamista. Eli niinkuin Saarikoski päättää kirjeensä: ”Eletään, tehdään kirjoja! Pentti”. Siinä on asian ydin ja se puhuu meille jokaiselle.

Sakari Haapaniemi

Ketun punaiset marjat

Eino S. Repo: Pihlajanmarjat Weilin + Göös 1975.

Jos joku odottaa, että Eino S. Repo tuo muistelmissaan esiin jotain uutta ”valaisevaa” selitystä siihen aikaan, jolta Suomen kansa hänen parhaiten tuntee, niin hän pettyy. Joitain pikku välähdyksiä tuosta ajasta kirjan viimeisillä sivuilla on, mutta mihinkään kokonaiskuvaan ei edes pyritä.

Kirjassa kerrotaan siitä, mikä teki miehestä erään tärkeimmistä vaikuttajista suomalaisella 60-luvulla. Repo lähtee peilaamaan taustaansa, hän selvittää kaksi vaihetta elämässään ja molemmissa ovat vaihteita, jotka muokkasivat häntä itseään enemmän kuin aika 60-luvulla.

Ensimmäiset 100 sivua ovat sotatarinaa, jonka taustana on tuttua monille 50- ja 60-luvun vaikuttajille. Repo kertoo sodasta sotajuttuakin, mutta painotus on kuitenkin oman yksilöllisen minä rakentumisessa ja johtajuuden perustaitojen oppimisessa myöhempää elämää varten.

Toiset sata sivua ovat Revon elämän toisen vaiheen selvitystä: tunkeutumista kulttuurielämän ytimiin, ensin kirjallisuuden opintojen kautta ja alkuvaiheen kriittikouran avulla, sitten myös kypsempänä kriittikkovaiheena; sekä asteittaista tutustumista maan politiikkaan, ensin varovaisena sisäintulona kulttuurin takaoven kautta, sitten tehokkaammin vaikuttavana aktiivisena taustahenkilönä Kekkonen ympyröissä 50-luvun lopulla ja 60-luvun alussa. Ja väliin liittyvät monet yksittäiset tapahtumat, jotka tutustuttivat Revon niihin vaikuttajiin, joiden kanssa hänen vaiheensa myöhemminkin ovat lyöneet yksin — tai kulkenet erillään.

Tuo keskiosa on teoksessa mielenkintoisinta. Se tarjoaa monia pieniä erillisiä palasia kulttuurielämän 50-luvun tapahtumista, joiden todellista vaikutusta ei vielä tuolloin osattu nähdä, sillä ne vaikuttivat laajemmin vasta seuraavalla vuosikymmenellä, jolloin Repo itsekin saattoi olla ”kovaalla pallilla” mukana edistämässä varhemmin luotuja suunnitelmia. Keskiosan kattavana tekijänä on Kekkonen, jonka hahmo tunkeutuu hiljalleen yhä keskeisemmäksi, sekä Revon omalle näkemykselle ja toiminnalle, että samalla koko maan tapahtumille. Se valottaa myös Revon aikaisempia kokemuksia Yleisradiosta, joilla oli vahva tausta jo 50-luvulla, jolloin hän toimi ehkä maan terävimpänä radiokriittikona Uudessa Suomessa ja Uudessa Kuvalehdessä.

Repo ei siis rakenna kokonaiskuva Yleisradion ajastaan, sielläkin pääpaino on eräissä pienissä yksityiskohdissa. ’Pihlajanmarjojen’ tehtävä ei ole kuitenkaan viimeisen vuosikymmenen elämäkertakokemusten valaisua vaan sen selostaminen mille pohjalle nuo viimeiset kymmenen vuotta rakentuivat. Ja siinä tämä kirja täyttää tehtävänsä; kuva laajenee hämmästyttävän ulotteiseksi raportiksi koko 50-luvun ja 60-luvun alun kulttuuri- ja poliittisen kenttämme avainkysymyksistä, joille tämän päivän tilanteemme paljolta perustuu. Tässä on ’Pihlajanmarjojen’ anti. Joillekin se voi olla karvas, joillekin se on makea, mutta kaikille se on mielenkiintoinen.

Sakari Haapaniemi

KESKUSTELUA

Uusi maailmanjärjestys ja itsenäisyys

Universaalijärjestyksen mukaisessa uudessa maailmanjärjestyksessä (Pentti Malaska, Uusi maailmanjärjestys, Katsaus 5/1975) tulevat todennäköisesti olemaan samat ongelmat kuin nyt valtioiden sisällä: mm. kiistat kehitysalueista, tukijärjestelmistä, vallan keskittämisestä ja kaiken taustana olevista ideologioista. Mutta tämän hetken ongelmat ovat vielä toisella tasolla, sillä maailmanjärjestys (= YK) on nyt vasta sellaisen heimovaltion asteella, jonka heimot yhteisistä organisaatioista ja sopimuksista huolimatta tappelevat keskenään omaamatta yhteistä kansallistunnetta.

Tämän hetken itsenäisillä valtioilla voi olla kansallistunne, mutta niiltä puuttuu paljolti vielä maailmantunnetta. YK:n periaatteet jäävät pelkän julistuksen asteelle, koska ne eivät ole ehdottomasti sitovia. Uuteen maailmanjärjestykseen tulee ennen pitkää sisällyttää lait, joiden rikkomisesta seuraa rangaistus, sillä ei valtiokaan voi toimia suositusluonteisten ohjeiden varassa. Kun nykyisin katsomme, että mitään ei ole menetetty siinä, että heimojen täydellinen itsenäisyys on kadonnut suuremman yhteisön, valtion, edun nimissä, niin kenties tulevaisuudessa ajatellaan vastaavasti, että mitään ei ole menetetty siinä, että valtioiden itsenäisyyttä on murennettu koko maailman edun vuoksi alistamalla valtiot maailmanjärjestön määräysvaltaan.

Toinen vastakkainen periaate on se, että on vaarottava menemästä hallinnollisessa keskittämisessä niin pitkälle kuin on valtioiden sisällä jo tapahtunut. Byrokratian keskellä yksilö on menettänyt otteensa ja itsenäisyytensä. Tällainen järjestelmä on sairas, koska vaikuttamisen mahdollisuus yhteisissä asioissa on olematon ja koska valta on keskittynyt harvoihin ylimpiin elimiin ja käsiin, jonne on monta porrasta. On onnetonta, jos näin käy tulevaisuudessa valtioille. Systemiteoreettisesti täytyy olla optimaalinen rakennemalli kaikille inhimillisille yhteistoimintajärjestelmille. Sen löytämisessä on tieteen annettava apuaan. Analogioita on luonnon fysikaalisessa hierarkiamaailmassa.

Pauli Saukkonen
prof., Oulu

Vaarallinen vinoutuma

Professori Malaska (Katsaus 5/75) esitti kiintoisia näkemyksiä "uudesta maailmanjärjestyksestä" ja pyysi samalla kommentteja keskustelun jatkamiseksi. Kommentteihin lieneekin aihetta, sillä YK:n laatimaan uuteen kansainväliseen talousjärjestykseen (josta tässä lähinnä on kysymys) näyttää sisältyvän vaarallinen vinoutuma. Siihen kyllä Malaskakin viittasi, mutta asia kaivannee selvitystä.

Tarkoitan tällä sitä, ettei uusi talousjärjestys läheskään riittävässä määrin ota huomioon kaiken perustana olevia ekologisia tosiasioita, ts. luonnonvarojen riittävyyttä ja luonnon tasapainon säilymistä. Olennaistahan kyseisessä ohjelmassa on se,

että kehitysmaita kannustetaan ottamaan kiinni rikkaiden elintasoeutumatkaa voimaperäisen teollistamisen, modernin teknologian, kauppapolitiikan ehtojen korjausten yms. avulla.

Tietenkin olisi kovin kaunista, jos köyhät maat todella ponnistautuisivat irti kurjuudestaan ja takapajuisuudestaan rikkaiden maiden suosiollisella avustuksella. Jätän nyt syrjään kysymyksen, onko näin valtaisaan muutokseen olemassa poliittisia edellytyksiä. Teoreettisena mallinakin sillä on toki oma merkityksensä.

Sen sijaan kannattaa pysähtyä miettimään, millaisen kokonaisrasituksen maapallolle aiheuttaisi esim. ns. Rion-projektissa esitettyjen kasvutavoitteiden toteutuminen, jotka köyhien maiden kohdalla ovat viisi ja rikkaiden kolme prosenttia, kun mukaan laskee herkeämättömän väestönkasvun. Pahoin kolhittu ja riistetty elinympäristömme tuskin ajan mittaan kestäisi tällaista lisäpainetta.

Rikkaille maille ei kuitenkaan voi olla moraalista oikeutta kieltää köyhiä tavoittelemasta omaa vaurauden astettaan. Kolonialistisen riistopolitiikan valossa on varsin ymmärrettävää, että kaikki rikkaiden maiden esittämät toimintamallit, jotka poikkeavat ekologiseen suuntaan tavanomaisesta kasvun ja teknologisen kehityksen kaaviosta, tajutaan köyhissä maissa salakavalana yrityksenä jarruttaa niiden taloudellista kehitystä.

Tosiasiat ovat kuitenkin tosiasioita: maailmasta löytyy yllin kyllin esimerkkejä kasvunumeroihin tuijottavan, luontoa turmelevan teollistamisen turmiollisuudesta. Ajateltakoon vaikkapa Japanin ja Brasilian esimerkkejä, maiden joissa kuumeinen teollistaminen on luonut elinkelvottomuutta hieman yhteiskunnan.

Jos kehitysmaat haluavat todella kehittyä, niiden tulisi ensinnäkin keskittyä maatalouteen kansansa ruokkimiseksi ja hylätä tuhmailevat, ympäristöä turmelevat teollisuuden statushankkeet. Niiden tulisi harjoittaa työvoimavaltaista pienteollisuutta, gandhilaisuuden (tai nyky-Kiinan) esimerkin mukaisesti. Niiden tulisi suosia luonnontaloutta jäljittelevää, jätettä hyväksikäyttävää kiertotaloutta.

En ole lainkaan varma siitä, tarjoaako "uusi taloudellinen järjestys" puitteita tällaiselle kehitykselle.

Antti Vahtera
toimittaja, Helsinki

HYVÄ KATSAUKSEN LUKIJA

Tämä numero on lähetetty kaikille Katsauksen viime vuoden tilaajille. Moni on kuitenkin unohtanut uusia tilauksensa täksi vuodeksi.

Katsaus 2/76 ilmestyy maaliskuussa. Sitä emme voi enää lähettää ilmaiseksi, joten uusinet tilauksesi pikaisesti. Siten varmistat Katsauksen tulemisen keskeytyksettä.

Tilausmaksun 25 mk voi maksaa suoraan ps-tilille 715 56-0.

Katsaus 1 • 76

Sisältö:

MATTI SARMELA	3	Niinsanotusta asiantuntemuksesta
SAKARI HAAPANIEMI	4	Ihminen jätevesikulttuurin työvoimana
LASSE LAINE	6	Joukkotiedotus identiteetin lähteenä
ANTTI HAUTAMÄKI	8	Todellisuus inhimillisen tiedon ja kokemuksen rajoittamana
I-C. BJÖRKLUND	12	Marxilais-leniniläinen näkemys tiedon rajoista
SEPPO NIEMELÄ	17	Mitä vasen laita tänään sitä isänmaa huomenna
LEA PULKKINEN	21	Yhteiskunta ja henkinen kasvu
MARTTI NIEMI	23	Mihin vapaa-aika vapauttaa?
SAKARI HAAPANIEMI	25	Maailmansysteemin orgaanista kasvua kohti/Aateradikaali, moraalikonservatiivi
	25	Eletään, tehdään kirjoja/Ketun punaiset marjat
	27	Keskustelua: Pauli Saukkonen/Antti Vahtera

Liitteenä Kriittisen Korkeakoulun kevään ohjelma (keskiaukeamalla)